SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN UDRUŽENJA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA II
BROJ 24

Adresa uredništva i administracije:
Francuska 7 — Telefon: 28-098

BEOGRAD UTORAK, 14 JUN, 1949

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM

PRIMERAK
3 DINARA

...ka biblioteka
...vić"
...Armije 71

SMRT OTONA ŽUPANČIČA

Smrt velikog pesnika, što će reći, pesnika koji je prodro u srce naroda i u njemu živi, osobeno je potresna, ljudski bolna; ona nepomirljivo ucvelјuje i vrelo tišti. Smrt tribuna, naučnika, vojskovođe, mislioca ili graditelja, smrt velikog narodnog čoveka koji je istoriski uvrežen u sudbinu naroda, tragičan je gubitak koji može elementarno da uzdrma sve narodno biće, da bude kao katastrofa, porazni udar pred kojim se ostaje bled i zanemeo. Smrt pesnika se vrelo i krvavo oseća, ona boli kao istrgnuti živac, i vlaži oko kao za rođenim. Jer ako je pesnik našao put do srca svoga naroda, onda se on smrću iz samoga toga srca iščupava.

Oton Župančič je jedan od one nekolicine velikih pesnika naše zemlje koji su osvojili srce svoga i svih naših naroda. On je umeo i mogao da oslušne narodno bilo i da poetski oživi osećanja i želje pod kojima ono udara. Ali da izvrši i sve ono što je pesnikov poziv prema narodu, da ga podrži, ohrabri, učvrsti u njegovoj samosvesti, da ga uzdigne u osećanju sopstvene vrednosti, da ga oplemeni u težnjama preko kojih on izgrađuje svoju istoriju, da mu uobliči i očeliči borbenu volju i nepokornu istrajnost u traženju i ostvarivanju boljeg života. U vremenima znamenitih istoriskih zbivanja, takva pesnikova funkcija pretvara se u misiju.

Toj misiji Oton Župančič je umeo da odgovori u teškim prošlim danima otpora pritisku otuđivanja kome je bio podvrgnut slovenački narod, kad je trebalo boriti se za narodni pojam, za narodnu reč, za svaki izraz kojim se kazuje i potvrđuje narodno biće, kojim se tumači njegova životna stvarnost, kojim se afirmiše njegova kultura. Nastavljajući u tome smislu veliko delo nacionalnog osveščivanja i kulturnog osamostaljivanja kome je služio Prešern, Oton Župančič, pod složenijim društvenim i političkim uslovima, u komplikovanijem spletu suprotnosti u osnaženoj slovenačkoj buržoaziji, koja se trudi da pomiri svoj nacionalizam sa interesima politički i ekonomski ekspanzivnog Beča, pretvara poetsku reč u moćno sredstvo borbene odbrane nacionalne i kulturne emancipacije Slovenije. On tada već prethodnički ukazuje svome narodnome čoveku na puteve koji vode u slobodu kroz zbliženje i povezivanje sa drugim jugoslovenskim narodima. A kad je ta sloboda prividno i bila ostvarena u prvoj Jugoslaviji, Župančič vrlo brzo uviđa obmanu koju je ona donela i suprotstavlja joj se, ako ne poetski aktivno, a ono demonstrativnim pesničkim mukom, koji sam sobom postaje rečiti protest na nepravedni nacionalni i društveni poredak stare Jugoslavije. Ostajući tako veran misiji pesnika da u značajnim i velikim istoriskim trenucima bude i ostane na strani naroda, bodreći ga i upućujući ga, Oton Župančič je nedvosmisleno poetski oživeo u trenutku kad je oslobodilačka volja naroda svesno i organizovano progovorila kroz njegovu Komunističku Partiju, koja ga je povela u Oslobodilačku borbu i u narodnu revoluciju. I tim stavom pesnika-saveznika naroda u Borbi i u Revoluciji, kruniše se poetsko delo Otona Župančiča.

Svekoliko poetsko kretanje ovog znamenitog pesnika razvija se pravcima koji ga sve jasnije izvode iz magli i bespuća kojima je u početku individualistički bludeo, i sve određenije privode narodu, njegovom biću, njegovom srcu, njigovoj misli i osećanju, njegovoj sudbini. I on je doista uspeo da se iz nestvarnih, šimeričnih poetskih oblasti u kojima se kao pesnik rađa, pesnički poveže sa narodnom stvarnošću i u nju stvaralački uključi. Kao i Cankar, sa kojim je ličnо i poetski drugovao, Oton Župančič, kao pesnik vodi u sebi i sa sobom dirljivu i upornu borbu da se otme i otrgne od opasne paučine simbolizma i dekadentnih poetskih stremljenja, kojima je, po zakonu vremena, u početku podlegao. Ne potkrepljen jasnim, probuđenim idejama o društvu i o društvenim zakonitostima, bez materijalističke i istoriske dijalektičke podloge u sebi samome, on je puteve koji će ga orijentirati prema zajednici, prema narodu, tražio i nalazio samo idući za svojim punim ljudskim i pesničkim poštenjem, po liniji svoje duboke ljubavi za narodnu stvar, i vođen onim velikim, neodoljivim nagonom za stvarnost, dakle, za istinu, bez koga nema pravog umetničkog stvaranja. Otstranjujući tako od sebe opojnu omamljivost simbola i maglovite individualističke introspekcije, koje pesnika izoliraju i udaljuju od zajednice, od života, i time ga obezoružavaju da dejstvuje kao faktor svesti i istine, Oton Župančič je vrlo brzo progledao za društvo i za čoveka, i svoju poetsku reč pretvorio u borbeno nacionalno i društveno oružje, u funkciju. I već tada, pre mnogo godina, on je prožeo svoje stihove akcentima koji odjekuju socijalnim prizvukom, sagledao, makar samo i u naslućivanju, istorisku snagu proletera, i kao u nekoj nadahnutoj revolucionarnoj anticipaciji, ukazivao na »veliki dan slobode« za sve.

Oton Župančič je za svoju sedamdeset i jednu godinu života, od kojih se više od pedeset ispunjuju plodnim poetskim delovanjem, izgradio i za sobom ostavio obimno poetsko delo. Ono je pretežno lirskog karaktera, široko ispunjeno sadržajima od intimno ličnih, do naprednih nacionalnih i socijalnih motiva. Njegovu liriku karakterišu izvesni osnovni i stalni kvaliteti. Ona je pre svega izrazito osećajno ustreptala, pa to ostaje i kad se lirska vibracija ponekad spaja i sa refleksivnim objektiviziranjem. Tom svojom neposrednom lirskom izražajnošću, Župančičeva pesma je i mogla duboko i široko da prodire. U lirici Župančičevoj pretežno dejstvuje, kao njeno osnovno motivsko raspoloženje, pouzdana, nagonska vera u život, u vrednosti života. To je lirika bez pesimističnih zamračenja koja bi bila izraz gubljenja ili slabljenja te vere: gde ona tamno i sumorno odjekne, tu samo progovara pesnikovo ogorčenje na pojave koje sam život zamračuju. Iz duboke vitalnosti kojom Župančičeva lirika odiše, proističu i svi njeni hrabri i borbeni sadržaji. Ona, najzad, govori jednim kristalnim poetskim jezikom, koji se doista može gledati kao najviši jezični domet čitave slovenačke poezije. U procesu izgrađivanja slovenačkog književnog jezika, koji dugo traje i sprovodi se sa savlađivanjem mnogih teškoća, Oton Župančič je završio delo koje je Prešern počeo: nad solidnom jezičnom osnovom koju je Prešern dao, Župančič je izgradio gibak i pouzdano izražajan poetski jezik i stil. Kojim kapacitetom taj jezik i stil danas raspolažu, pokazao je sam Oton Župančič, ne samo svojom pesmom, nego i naročito svojim prvoklasnim prevodima najsuptilnijih stranih poetskih tekstova. Oton Župančič je danas kod nas najbolji prevodilac velikih pesničkih sadržaja stranih pesnika, između ostalih osobeno Šekspira. To je postigao svojim elastičnim talentom, ali i razrađenim jezikom koji je sam stvorio.

Veliki pesnik Slovenije i Jugoslavije, Oton Župančič umire u vremenu koje je već samo sobom apoteoza njegovome delu. Vreme koje je ostvarilo »veliki dan« o kome je pesnik naslućujući govorio, najbolje je i najveće životno priznanje samome tome pesniku. Nema većeg priznanja za jednog pesnika nego kad doživi ostvarenje svojih poetskih snova. U tom osećanju duboke unutrašnje spokojnosti, koja se ničim tako ne stiče kao doživljenim osvedočenjem da se ostvaruje istina za koju se delovalo i stvaralo, Oton Župančič je dočekao i svoje poslednje dane. Izvanredno ubedljivo za tu duboku spokojnost velikoga pesnika Župančiča upravo govori njegova poslednja poetska misao, njegov poslednji poetski pozdrav zemlji i rodu: poklik za odbranu istine o svome narodu i o narodnoj revolucionarnoj socijalističkoj stvarnosti. Njegov krik preziranja za negatore istine i prkosa punog vere u tu istinu, koji odjekuju kroz nekoliko stihova koje je, poslednje napisao, šaljući njima preko druga Tita oproštajni pozdrav domovini i njenom socijalističkom životu, zvuči doista danas, kad pesnikovo srce više ne pulsira, kao zavet.

Milan BOGDANOVIĆ

TELEGRAM MARŠALA TITA SUPRUZI OTONA ŽUPANČIČA

Povodom smrti velikog pesnika Otona Župančiča, Pretsednik Vlade FNRJ, maršal Jugoslavije Josip Broz Tito uputio je Ani Župančič, udovi Otona Župančiča, sledeći telegram:

»Povodom smrti vašeg supruga primite moje duboko saučešće.

Smrt velikog jugoslovenskog pesnika Otona Župančiča pretstavlja nenaknadiv gubitak za narode Jugoslavije.

Primite izraze mog dubokog poštovanja.

TITO«.

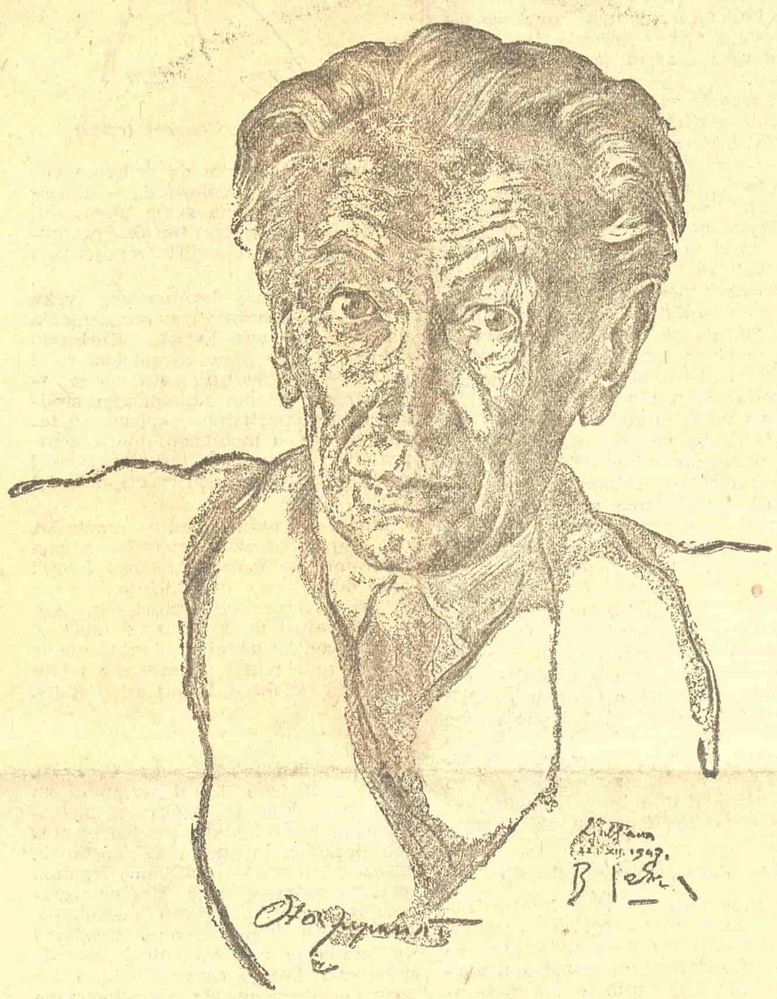

Slava Otonu Župančiču

Smrt Otona Župančiča velikog slovenačkog pesnika ispunjava dubokom tugom srce svih pisaca naše zemlje. Iz redova književnika Jugoslavije odlazi čovek koji je celo svoje delo, sav svoj život do kraja povezao sa sudbinom naroda, stajao s njim u najtežim danima njegove istorije, odražavao u svojoj poeziji onu veru u konačnu pobedu nad silama mraka, veru koja večno živi u narodnim dubinama i koju veliki pesnici tumače u svojim najvišim poetskim ostvarenjima.

Već na početku svog pesničkog puta Oton Župančič je naglašavao potrebu tesne povezanosti pesnika sa svojim narodom; on ističe zahtev da pesnik u svojim delima govori o narodnim nadama i stremljenjima: »Osnovni tom mišljenja i osećanja svih velikih umetnika podudara se sa mišljenjem i osećanjem naroda iz kojeg su izašli«. Pesnik treba da se »sa velikom ljubavlju« »hvata za rodnu zemlju i crpe iz nje snagu kao Antej«.

Te misli mladog Župančiča provlače se kao crvena nit kroz čitavo njegovo poetsko delo, one izbijaju u stotinama njegovih stihova, one su fiksirane u divnim slikama koje je ostavio u svojim knjigama ovaj suvereni majstor slovenačkog izraza. Takvi pogledi uslovili su i konačnu i čvrstu pobedu realizma u njegovoj poeziji obojenu revolucionarnom romantikom koja je toliko karakteristična za njegove stihove iz perioda herojske narodnooslobodilačke borbe jugoslovenskih naroda.

Već u toku Prvog svetskog rata u stihovima Otona Župančiča čuje se snažan protest protiv imperijalizma, protiv klanice na koju je bio izveden i slovenački narod 1914 godine. Prvi dani nove jugoslovenske države, koja nije bila ostvarena na onim principima ravnopravnosti naroda o kojima je pesnik sanjao, donose Župančiču teška razočarenja, i on u godinama stare Jugoslavije piše vrlo malo.

Tek ustanak naroda Jugoslavije 1941 godine budi u pesniku nadu u bolje dane. Fizički slab i bolestan, on iz okupirane Ljubljane opasane trostrukim pojasom bodljikave žice, šalje svoje poruke prvim partizanima u Sloveniji, bodri ih, poziva ih na nepokolebivu i neustrašivu borbu protiv okupatora i njegovih prirepaka raznih boja:

Plani čez Savo, plavaj čez Dravo,
Zob za zob in glavo za glavo!

Stihovima je stari pesnik pozdravio narodne borce na ulasku u oslobođenu Ljubljanu, u danima kad su narodi Jugoslavije rukovođeni slavnom Komunističkom partijom okončali svoju oslobodilačku borbu, spremajući se da istim elanom započnu izgradnju socijalizma.

Pesnik koji je pored svoje velike lirike ostavio i najlepše stihove za omladinu ne samo u slovenačkoj nego i u čitavoj jugoslovenskoj književnosti, ostao je i na pragu smrti povezan s mladim pokoljenjem, s onim milionskim masama koje danas grade socijalizam, s čovekom čije je ime simbol svih tih napora, s drugom Titom. Poslednji stihovi Otona Župančiča štampani pred nepune tri nedelje u »Književnim novinama« upućeni su drugu Titu, kao odgovor na sramnu kampanju koju vodi Informbiro protiv naše zemlje i naših naroda:

Kaj hoče hrušč in trušč krog nas?
Petletka naša teče.
Mi kar pustimo času čas!
Petletka naša teče.
Ves naš odgovor, ves dokaz:
Petletka naša teče.

Tako je Oton Župančič otišao od nas s granitnom verom u našu pravednu stvar. Ti poslednji stihovi samo potvrđuju koliko je duboko Župančič osećao ono što oseća sav naš narod, koliko je zaslužio ono najveće priznanje koje se izražava naslovom »narodni pesnik« — nazivom koji mu je dodelio 1948 godine Prezidijum Narodne skupštine Narodne republike Slovenije.

Književnici Jugoslavije s gordošću će čuvati uspomenu na Otona Župančiča, čiji će svetli lik stajati pred njima kao uzor pesnika i borca.

UPRAVA SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

SJENI OTONA ŽUPANČIČA

I zv'jezde trnu, ali kroz vjekove
ko živa zraka ide njihov sjaj
i putuje kroz eterske prostore,
noseć u sebi blistavi svoj raj.

Otone, oči sklopio si, ipak
na usta svoja ne postavi prst:
r'ječ izrečena putuje vremenom,
nijema nije pjesnikova smrt!

Od srca k srcu, od zipke do zipke,
stihu je tvome nepregledan put,
da obiđe sva sela tvoje zemlje,
slovenskih gora svaki zelen kut.

No, sad nas tuga za tobom ujela.
Pregorak svaki rastanka je dan.
oborili smo čelo; na tvom grobu
plačemo svi — pa i mali Ciciban.

Vladimir NAZOR

Mase građana Ljubljane odaju počast posmrtnim ostacima Otona Župančiča

Posmrtni ostaci velikog pesnika Otona Župančiča položeni su jutros na katafalk u zgradi Pretsedništva vlade Narodne Republike Slovenije. Počasnu stražu držali su najpre pioniri i pionirke, koje su smenili kasnije omladinci i omladinke, a onda članovi masovnih organizacija. Od ranog jutra pored katafalka počele su da defiluju mase ljudi, žena i omladine, koji su došli da odaju počast senima velikog pesnika.

U dvorani gde se nalazi kovčeg s posmrtnim ostacima položeni su venci Centralnog komiteta KP Slovenije, Prezidijuma Narodne skupštine i Vlade Slovenije, Slovenačke akademije znanosti i umetnosti, Ljubljanskog univerziteta, Udruženja slovenačkih književnika, Gradskog komiteta KP Slovenije, Gradskog narodnog odbora i drugih.

Porodici umrlog pesnika uputili su izraze saučešća maršal Jugoslavije Josip Broz Tito, ministar za kulturu i umetnost Vlade FNRJ Rodoljub Čolaković, pretsednik Slovenačke akademije znanosti i umetnosti dr France Kidrič, rektor Ljubljanskog univerziteta dr Anton Melik i mnogi drugi.

Posmrtni ostaci Narodnog umetnika Otona Župančiča biće izloženi u zgradi Pretsedništva vlade do utorka u 10 časova, kada će biti preneseni na gradsko groblje.

KOMEMORATIVNA SEDNICA DRUŠTVA KNJIŽEVNIKA SLOVENIJE POVODOM SMRTI OTONA ŽUPANČIČA

Udruženje slovenačkih književnika održalo je komemorativnu sednicu povodom smrti velikog slovenačkog i jugoslovenskog pesnika Otona Župančiča. O velikom pesniku govorio je pretsednik Udruženja Miško Kranjec, koji je istakao da je Župančič bio veliki pesnik koji je svim svojim snagama služio narodu i najplemenitijim idejama čovečanstva.

Na sednici je pročitano pismo pretsednika Slovenačke akademije znanosti i umetnosti dr Franca Kidriča, u kome on izražava saučešće Udruženju književnika zbog smrti Otona Župančiča.

TELEGRAM VLADIMIRA NAZORA DRUŠTVU SLOVENAČKIH KNJIŽEVNIKA

Povodom smrti Otona Župančiča, pretsednik Prezidijuma Sabora Hrvatske, književnik Vladimir Nazor uputio je sledeći telegram Udruženju književnika Narodne Republike Slovenije:

»Potresen neočekivanom viješću o preminuću velikog pjesnika i rodoljuba Otona Župančiča izražavam svoju tugu i najdublje saučešće«.

Proslava Puškina u našoj zemlji

Stopedesetogodišnjica rođenja velikog ruskog pesnika Puškina svečano se proslavlja u celoj našoj zemlji. U centrima republika i svakom mestu gde postoje odbori Društva za kulturnu saradnju sa SSSR održavaju se svečane akademije, na kojima će istaknuti kulturni radnici govoriti o životu i radu Puškina. U umetničkim programima učestvuju umetnici iz pozorišta ili članovi sindikalnih kulturno-umetničkih društava.

U BEOGRADU

Društvo za kulturnu saradnju Jugoslavije sa SSSR i društvo za kulturnu saradnju Srbije sa SSSR povodom proslave Puškina pripremaju za 16 juni svečanu akademiju u dvorani Kolarčevog narodnog univerziteta. Profesor Univerziteta Radovan Lalić govoriće o značaju i životnom delu pesnika. Puškinove pesme i prozu recitovaće članovi Narodnog pozorišta u Beogradu. U umetničkom programu učestvovaće radio-orkestar i pevači solisti beogradske opere. U okviru proslave u Narodnom pozorištu 12 juna priređena je pretstava opere »Pikova dama« od Čajkovskog, a 15 ovog meseca biće prikazana opera »Boris Godunov« od Musorgskog.

U čast stopedesetogodišnjice rođenja Puškina izdavačko preduzeće »Kultura« u Beogradu objavilo je zbirku njegovih pripovedaka a omladinsko izdavačko preduzeće »Novo pokolenje« priprema zbirku Puškinovih pesama u prevodu Bože Kovačevića. Ilustrovani časopis »Jugoslavija—SSSR« doneće niz članaka o Puškinu kao i prevoda Puškinovih dela.

U LJUBLJANI

Društvo za kulturnu saradnju Slovenije sa SSSR i Slovenski komitet NR Slovenije priredili su u Ljubljani, u dvorani Omladinskog doma, svečanu akademiju posvećenu 150—godišnjici rođenja velikog ruskog pesnika Puškina. Svečanoj akademiji prisustvovali su pretsednik Prezidijuma NR Slovenije Josip Vidmar, pretsednik Narodne skupštine NR Slovenije dr Ferdo Kozak, ministar prosvete NR Slovenije dr Jože Potrč, pretsednik Slovenačke akademije nauka i umetnosti dr Franc Kidrič, kao i mnogi javni i kulturni radnici Slovenije.

Književnik Mile Klopčić govorio je o životu i radu Aleksandra Sergejeviča Puškina, ističući revolucionarni karakter Puškinovih dela i saopštio da će uskoro u slovenačkom prevodu izići izabrana dela Puškinova.

Na kraju akademije članovi Ljubljanskog dramskog pozorišta Mila Sarićeva, Slavko Jan i Stane Sever recitovali su Puškinove pesme.

EMISIJE RADIO BEOGRADA POSVEĆENE PUŠKINU

Radio Beograd dao je ovih dana veći broj emisija, posvećenih Puškinu. Člancima, u kulturnoj hronici, o životu i značaju Puškinovog stvaranja, kao i predavanjem profesora Lalića o životnom delu velikog pesnika, istaknuta je uloga A. S. Puškina u razvoju ruske kulture i književnosti. Izborom stihova iz Puškinove lirike (u prevodu Miodraga Pešića i Božidara Kovačevića), recitovanjem Puškinove poeme »Bronzani konjanik« (prevod Gustava Krkleca), čitanjem odlomaka iz Puškinovog romana »Kapetanova kći«, kao i izvođenjem Puškinove male drame »Mocart i Salijeri« (prevod Miodraga Pešića) i njegove epohalne tragedije »Boris Godunov«, Radio Beograd pružio je svojim slušaocima dobar izbor iz stvaralaštva genijalnog pesnika.

Oživljavajući Puškinovu uspomenu, Radio Beograd prikazao je i muzičku obradu nekih Puškinovih dela. Tako je data specijalna emisija »Puškin u stvaralaštvu ruskih klasičnih muzičara« u kojoj je, komentarom muzikologa Pavla Stefanovića i izvođenjem pojedinih pesama i stavova iz opera, iscrpno stvaranje ruskih klasičnih kompozitora na tekstove A. S. Puškina. Osim toga, u okviru muzičkih emisija izvedene su pojedine partije iz opera Čajkovskog »Pikova dama« i »Evgenije Onjegin« koje su popraćene komentarom Pavla Stefanovića.

Provala oblaka — provala licemjerstva

Dušan KOSTIĆ

Nekad smo vjerovali da je Rezolucija plod silnog nepoznavanja činjenica, danas je već svakome jasno da za informbirovsku međusocijalističku praksu one ne znače ama baš ništa.

I više: one su smetnja i trn u oku »visokim« teoretičarima i praktičarima najnovijeg revizionizma, jer kako se inače može objasniti ova nespretna žurba da se brže-bolje prikriju fakta, da se jednim plitkoumnim bukureštanskim dekretom pregazi čitava naša stvarnost, i to socijalistička! I uzalud već skoro godinu dana kominformovci uporno svijetu prodaju rog za svijeću — svijetla oni neće unijeti u ovu zbrku i tminu što su je podigli; rog će i dalje ostati rogom, a u njihovim glavama i djelima biće, izgleda, i dalje mračno i gluvo kao u rogu. Bukureštanske trube nijesu srušile naš predodređeni Jerihon — sve je kod nas ostalo na svom mjestu, na postu silne izgradnje i rada; samo su jerihonskim trubačima popucale bubne opne pa su gluvi za ono što im se normalno govori, gluvi da čuju kako se kod ljudi zdravoga razuma primaju njihova »proročanstva« i razne »mudrosti« u stilu Maćaša Rakošija ili jednog Envera Hodže. Gluvi viču jer misle da ih drugi ne čuju, da su možda i drugi gluvi. Kominformovska logika je zadivljujuća i po tome što smatra da ako upornim i dosadnim psovanjem i klevetanjem svih nijansa iz dana u dan »ukida« jednu istinu i jednu stvarnost, onda je i drugima »dosadno«, i drugi su psovači i klevetnici, i drugi su notorni lažovi; tu se kao pod nekim čarobnim štapićem iz bajke oklevetani pretvara u klevetnika a klevetnik u — oklevetanog. Slava, dakle, budi autoritetu na visini a među ljudima mir i — paprena kleveta!..

Da, zbilja, doživljavamo otud svakojaka čuda i pokore, i kad bi bili hrišćanski intonirani počeli bi vjerovati u smak svijeta, stali bi se užurbano brinuti za spas grešne svoje duše kapitalističke — e da bi se kako dokopali bar onog nebeskog imaginarnog raja kad nam ovdje uskraćuju socijalistički i ovozemaljski. Ali mi vjerujemo da će sva ta čudesa i informbirovske pokore naći najzad svoju pravu mjeru i svoje pravo mjesto, a socijalizam koji gradimo i koji ćemo sigurno izgraditi zasjaće kao mlado sunce poslije kiša i oblačina — svjetlije, mnogo svjetlije, i draže.

Lekcije iz Pešte — mađarski panslavizam

I pravo je što nas biju — i kusi i repati. Jer, zaista, ko smo mi i šta smo mi — najzad? Vrlo važno što smo se tukli protiv hitlerizma. Vrlo važno što smo bili sa sovjetskim ljudima na istoj strani fronta. Sve je to pretenciozno. Tamonekakva balkanska megalomanija. To je nacionalizam. Šovinizam. A sve skupa — trockizam.

Ali mi se sjećamo Staljinovih poziva porobljenim narodima Evrope. Sjećamo se — ne da bi sada crvenjeli od stida, da bi tonuli po tri koplja u zemlju. Onda je bilo teško, onda je bilo krvavo, ući u bitke nije bilo isto što i potrkivati s banketa na banket, od mikrofona do mikrofona, i busati se u svoje »zdravopartiske« grudi, kleti se svojom ljubavlju prema prvoj zemlji socijalizma — kao što se to danas radi. Tada smo bili i prijatelji, i dosljedni internacionalisti, i valjani Sloveni. Danas međutim nijesmo ni jedno ni drugo ni treće — iz čista mira, kažu, okrenuli smo leđa samima sebi, a ako ćemo pravo nikad sve to vaistinu nijesmo ni bili.

Mnogo toga doživljavamo, saznajemo, učimo. Svako se izgleda našao pobuđen da nam drži pravovjerne lekcije — kao da baš ništa ne znamo iz marksističko-lenjinističke abecede, kao da smo tek danas došli na svijet, pa nam sada, političkim novorođenčadima, valja pokupiti svu pešćansku kominformovsku pamet, da bi bar kako-tako stali u red s narodno-demokratskim zemljama koje su »poodmakle« ispred nas — malih i neukih socijalizmu. I neukih diplomatiji — mi naivno tražimo od mađarske vlade reparacije i razne druge opljačkane stvari, smatrajući da na to ipak imamo neko pravo. Ali u informbirovskoj, u mađarskoj diplomatiji i za mađarske diplomatske uši to zvuči kao najnovija naša trockistička podlost, kao imperijalizam i provokacija. Mi naime »postupamo prema Mađarskoj imperijalističkim metodama i postajemo učesnici one hajke koju imperijalisti, koristeći se svim sredstvima, vode protiv zemalja narodne demokratije«. Ispada, znači, tako: zapale ti kuću, odnesu sve što se može odnijeti, pobiju ti sve živo u kući, i onda — ti si palikuća a ne onaj što je palio, ti si ubica a ne onaj što je ubio, ti si pljačkaš, imperijalista i provokator. A onaj što u svoje vrijeme nije ni prstom makao da spriječi palikuću i ubicu — on je agnec božji, sve sami med i mlijeko, ni luk jeo ni luk mirisao... Zaista mudra lekcija!

A »Sabad nep« sjetio se iznenada — Slovenstva. U članku koji i po naslovu govori da je iz kominformovske kuhinje (»Specijalni provokatori ili obične ubice«) uzdiše nad našom »zaboravnošću« da smo slovenske krvi i potsjeća naše narode na slovenske tradicije, na slovenska osjećanja, i tome slično.

Makedonske čike ili otkud sunce izlazi

Nama je bačeno u lice mnogo toga informbirovskog šljama, ni pas s maslom ne bi mogao pojesti sve ono što nam je servirano iz gorepomenute kuhinje. Uza sve ostalo daleko važnije, u pitanju je tu i nečiji primitivizam, nekulturnost, nepristojnost. Skoro da i nema više »takvijeh riječi« koje ne bi bile izdašno sručene na našu grješnu glavu — kao naša osnovna moralno-politička karakteristika. Informbirovski »usrećitelji nijesu žalili i još uvijek ne žale turda ni para da što više olaju našu pravdu i našu istinu. Čitava moderna aparatura je pokrenuta — i rotacije i radiotalasi. Ali riječi su lajave i propaganda je starinska, i već oprobana, i vrlo, vrlo liči na kapitalističku — nažalost. I nije samo stvar u tretmanu.

Znamo naprimjer i ovo: ospu drvlje i kamenje na ono što smo mi postigli, pa onda to isto, tako ostrakizovano, uvode u život kod sebe — kao svoju teoriju i praksu, — čak dekretiraju i teoretskog »pronalazača« pojma narodne demokratije. I s mnogim drugim lijepim stvarima koje su od nas naučili događa se tako. Biva — to je njihov metod, njihov sistem. Moral. I tako mora da bude. Inače — kuš tamo!

Nedavno je neki informbirovski mudrac načinio sličan postupak, doduše mali i nespretan, ali postupak. Počeo je da bije na sentimentalnu žicu, da hvata na slovensku meku dušu, na našu »iskonsku ljubav prema Rusiji — zemlji otkud sunce izlazi«. Uzalud — razmišlja on — Rankovićevi janjičari guše tu ljubav — ne može se ona iskorijeniti. Uprkos divljeg terora dželata i ubica, danas u Makedoniji — zna on — starci izvode svoje unuke na planinu, pokazuju im rukom u pravcu istoka i govore: »Tamo je Rusija«...

To je, sem toga, dato tako senzacionalističko-kategorički kao da se radi o nekakvom velikom »antitrockističkom« pokretu makedonskih čikica, nad kojim od zadovoljstva valja trljati svoje pravovjerne i jedinoispravne ruke.

Šta je ustvari?

Posrijedi je onaj već navedeni zlosrećni informmetod da se tuđa prćija hladnokrvno proglasi svojom, svojim »otkrićem«. Mudrac je podgrijao staru stvar — dokopao se Đilasovog referata održanog na Slovenskom kongresu 1946 i tamo pronašao ovaj »dragocjeni« informbirovski »podatak«. Kod Đilasa je doduše ovako: »Djedovi naši izlazili su na brda, gledali kako se sunce rađa, upirali ruke ka istoku i govorili djeci i unucima: »Tamo je ona, Rusija«... Ali kod »Kolumba« je ovaj »podatak« osvježen Makedonijom, koja je danas inače u centru informbirovske pažnje i mahinacija — da bi dobio snagu autentičnosti!

Tako je to kad se nema argumenata. Kad su nečiste savjesti.

Da se Vlasi ne sjete...

Kao gladne ajkule, kominformovska piskarala razjapljenih čeljusti i brzih pera čekaju da padne koja mrvica ili koja kaplja sa našeg socijalističkog broda — pa da ih pretvore u hljeb i vino kojim će nahraniti i napojiti žedne i gladne... senzacija! A senzacije su im potrebne. Potrebna su im bar neka fakta koja bi išla u prilog njihove vjetrogonjaste teze o našem prelasku u imperijalističke i revizionističke vode.

Prije nekog vremena donijeta je kod nas uredba kojom se zabranjuje kockanje, gatanje, pijančenje. Uredba koju treba pozdraviti. Koja je u punom skladu s duhom i slovom naše socijalističke stvarnosti. Koja ukida zaostalost i ružne navike ljudi — da se izraste u nove ljude, u graditelje, u stvaraoce.

A šta su napravili od toga naši »kritičari«?

»Moćan« argument. Snažnu artiljerisku salvu u slavu svoje neprikosnovenosti i cezaro-papizma. Oni »dijalektički «razotkrivaju pravu suštinu uredbe, nevjerovatno »pronicljivo« prodiru u njen pravi smisao, koji su titovski ljudi — da se Vlasi ne obsjete — prekrili sa sedamdeset i sedam tamnih velova. Oni »raskrinkavaju«:

— »Ova uredba, koja se ni u čem ne razlikuje od sličnih uredaba hitlerovaca, daje pravo — ako se u vezi s vladom Tita uopšte može govoriti o pravima — da se ma ko bez ikakvog dokaza može ukloniti. Ova uredba govori o gatarima i kartašima, ali sve to služi samo za obmanu. Prava svrha (aha!) njena je sasvim druga. Ona govori da je protiv onih koji remete mir građana ili kritikuju državne organe. Po ovoj uredbi ne smiju se kritikovati državni organi... Jugoslavenski narodi znaju da su ove uredbe protiv njih«...

Mudra li zaključka, mudra li otkrića. Od luda popa luda i besjeda!

Incidenti, limuni i turske lokomotive

Kad sam nedavno s grupom književnika boravio u Borskom rudniku, osjetio sam snažan kucaj socijalističkog bila, djelić onoga što se zove socijalizam i što je naše, u našim rukama, čiji smo vlasnici i tvorci.

Baš tih dana otpočele su poznate informbirovske gatke o Borskom rudniku, o njegovom prelasku u imperijalističke ruke. Koliko su nam one bile smiješne, i jadne, i gadne! Baš tu smo tako intenzivno osjetili dubinu kontrasta informbirovskih laži i naše istine, veličinu njihovog apsurda i njihove podlosti. »Kritičari« su lili suze »tronuti« nad sudbinom borskog radništva koje ni krivo ni dužno strada. Jao radnicima, teško radnicima! Eto šta se radi kad...

Ali mi smo u Boru vidjeli i nešto drugo. Vidjeli smo, naprimjer, da je teško s pijaćom vodom, da je potrebna kanalizacija. Ljudi se muče. Rudnik je, ipak, rudnik — treba se dobro umiti, isprati zube, okupati u kadi. Preduzete su mjere već ranije — vodovod je u punoj izgradnji i već bi davno bio gotov kad ne bi nedostajale vodovodne cijevi, nekih dva kilometra. Njih je, po ugovoru, trebalo da isporuči Čehoslovačka. Rezolucija je međutim presjekla stvar i cijevi nijesu poslate iz čiste — »principijelnosti«.

Ili: iz rudničkih dimnjaka kulja gusti mrko-sivi dim prepun sumpora, koji neiskorišten odlazi u vazduh i nanosi veliku štetu vegetaciji bliže i dalje okoline. Sovjetski stručnjaci izradili su plan po kome bi se i taj sumporni dim iskoristio: samo u jednoj nedelji dobilo bi se nekoliko vagona sumporne kiseline, a i dima ne bi bilo, vegetacija bi ponovo oživjela i rudari ne bi udisali smradni i škodljivi dim. A nije bilo teško ostvariti taj plan. Bila je potrebna tehnička pomoć Sovjetskog Saveza — u mašinama, u stručnom kadru. Ali sa informbirovskom hajkom sve je palo u vodu, pa i ovaj socijalizmu korisni i humanitarni plan.

Potrebna je zaista zadivljujuća zaslijepljenost i drskost pa se poslije ovoga načiniti dušebrižnikom i socijalističkim prijateljem borskih rudara. I tu samo, na jednom sporadičnom detalju, koliko je licemjerna ali i jalova tendencija »kritičara« koji pokušavaju da odvoje rukovodstvo od naroda, »kliku« od »zdravih elemenata«. Dok u posljednje vrijeme izdašno daju komplimente našim narodima (šta uostalom koštaju prazni komplimenti!), dotle, **na djelu**, htjeli bi da te iste narode uhvate za gušu — sve u slavu »socijalističke saradnje« i drugarskih odnosa i sporazuma. No nikako se ne mogu složiti njihove riječi o ljubavi prema našim narodima s organizovanjem incidenata na našim granicama, s ubijanjem iz zasjeda naših graničara, sa izazivačkim podvizima socijalističkih susjeda — koje poslije prebacuju nama i krešu nam u brk da smo ubice i provokatori, i da pripazimo šta radimo. Ne, ne mogu se složiti! Isuviše je bolan i žalostan ovaj konkretni vid međusocijalističke »saradnje«, koji, na sramotu njihovu, sve više postaje »živa« praksa »vjernih« sljedbenika klasika marksizma-lenjinizma.

Ali zato je za »kritičare« normalno i sasvim socijalistički odašiljanje avionskih motora grčkim monarhofašistima — za limune i narandže! Da li zbog toga što monarhofašizam nije trockizam, uopšte neki štetni »izam«? Ili je monarho-socijalizam? Ili zbog toga što bi ta Caldarisova Grčka bila socijalistička i narodno-demokratska? Možda zbog toga što grčkim partizanima ne treba dati oduška ni mira nigdje? Pitanja se mogu vrtjeti u jednom te istom krugu, ali, svejedno, praški kritikanti zaista duguju pošteni socijalistički odgovor.

Nama ne šalju vodovodne cijevi ni mnoge druge važnije isporuke. Ugovori postaju suvišna dekoracija, pusti dokument o prošlom dobrom vremenu kad se jednom ipak ljudski razgovaralo i sporazumijevalo. Ekonomski bojkot proglašavaju prijateljstvom i pomoći narodima Jugoslavije — o koje se tako licemjerno otimlju. To je ta zdravopartiska logika: nama šipak a Turcima — lokomotive! Ovdje je, zna se, imperijalizam (to su naročito drastično »otkrili« i »dokazali« oni žongleri iz Tirane), a tamo, u Turskoj — šta je? Socijalizam kome treba pružiti punu pomoć? Šta bi drugo moglo biti — češke lokomotive se šeću po Turskoj valjda zbog toga što su janjičari — hvala budi Rezoluciji — iz Turske priješli opet u naše krajeve...

Provala oblaka — provala licemjerstva

Za svašta su sposobni inform-kritičari. Od nemogućeg prave moguće, od neshvatljivog čine shvatljivo, amoralno pretvaraju u moralno, u normalno. Svašta od njih čovjek može očekivati, pa i ozbiljnu optužbu da je naša vlada odgovorna za — provalu oblaka.

Svima je poznata nedavna provala oblaka u Beogradu koja je počinila priličnu materijalnu štetu i stala nekoliko ljudskih života. Zaboljele su nas njene teške posljedice. Vlada je postradalima pružila izdašnu pomoć. A licemjeri iz narodno-demokratskog inostranstva našli su u toj nesreći »kolosalnu mogućnost da ponove svoje već toliko puta izrečene fraze o našoj izdaji, optužujući našu vladu da je direktno odgovorna za poplavu! Teza je u ovome: sve zlo dolazi s glave, uklonite dakle glavu (sjećam se, tako su i četnici u Pješivcima govorili 1942 — podbadajući seljake protiv nas), pa će onda biti sve lijepo i krasno, biće svima i slasti i masti...« »Zašto je ova provala oblaka ugrozila ljudske živote?« — pitaju se brižnici iz Budimpešte. Zato, vele, što se ne grade obične stanbene zgrade nego luksuzni kabineti za »Titovu kliku«, što se ne uvodi kanalizacija. Dakle mudro i premudro. Eh, kad bi nešto, kad bi samo jugoslavenski »trockisti« znali, kad bi samo bili u dosluhu s oblacima i nebeskim silama! Pa da im onda oblak lijepo kaže: slušaj, bogati, taka i taka stvar, — ja ću se provaliti toga i toga dana, u toliko i toliko časova, na tom i tom mjestu, pa deder preduzmite nešto, podignite kuće od betona, šta je s vašom kanalizacijom, odredite mi rupu gdje ću da uletim u kanalizaciju. Kad bi samo bili, kad bi bili!.. A pošto to nijesmo — krivi smo, odgovorni smo, banditi smo... jao nama da boga miloga!.. Itd.

Ali nije sve ni u tome. Nad provalom oblaka rastužili su se i samarićanski razneženo kominformovske dušice iz diplomatskih krugova u Beogradu. Mi vjerujemo u simpatije i solidarnost naroda zemalja nove demokratije (istina o našoj stvari ipak prodire!), ali je neukusan vic ta tobožnja međunarodna solidarnost onih koji laž i pakost protiv socijalizma u Jugoslaviji čine kategoričkim imperativom »internacionalizma«, a nepravdu prema narodima Jugoslavije zalivaju krokodilskim saučešćem prema nekom apstraktnom »narodu« u porečenoj Jugoslaviji. Ne vjerujemo hipokriziji, krokodilskim suzama informbirovskih pretstavnika, koji od provale oblaka prave »principijelnu« i nimalo prijateljsku propagandu. Za provalom oblaka došla je i nova provala licemjerstva, nova provala uobičajenih kleveta i laži. No uzalud biju revizionistički talasi o bokove našeg socijalističkog broda — neće ga skrenuti, neće ga odvući u svoje mutne revizionističke vode. Kurs je pravilan, lenjinistički...

Kurbe — umetnik i borac

Povodom stotridesetogodišnjice rođenja

Oto BIHALJI-MERIN

Malo je likovnih umetnika čiji bi život i delo imali za nas aktuelniji značaj no što je to slučaj sa Kurbeom.

Ovo kratko rasmatranje njegovog stvaranja, pogled bačen unazad na njegov put života, nije konvencionalnog karaktera, ne prestavlja uobičajeno obeležavanje jubileja. Upoznavanje Kurbeovog života i delanja moglo bi pomoći građanskim umetnicima, zabludelim u ćorsokake formalizma, izgubljenim u bezvrednosti estetskih eksperimentisanja, za povratak na jedini ispravni put stvaralačke, prave umetnosti. A umetnicima koji se kolebaju, koji smatraju da moraju svoje umetničke individualnosti i estetska vjeruju braniti od zahteva vremena i socijalne tematike, Kurbeova umetnost dokazaće da je samo umetnik u najtešnjoj vezi sa problemima svog vremena i života kadar za stvaranje uistini vrednih i kvalitativno visokih dela. Revolucionarnim, socijalističkim

E. Manet: G. Courbet (crtež)

umetnicima, gotovim da prihvate veliko nasledstvo prošlosti da u današnjici delaju snagom svoje umetnosti, Kurbe će biti bratski blizak, prethodnik i pionir njihovih stremljenja i ciljeva.

Malo je slikara devetnaestog veka čije bi delo današnja generacija mogla nastaviti sa više koristi. Kurbeovo slikarstvo nije samo revolucionarna i realistička ispovest o životu, već je, istovremeno, svojim umetničkim sredstvima u materijalnosti kolorita, u težini tonova, u monumentalnosti kompozicije i suptilnosti i svežini boje, i vrelo iz koga se mogu crpeti snage i lepote.

Mnogi od naših mladih umetnika, oni koji se odvažno orjentišu prema figuralnoj kompoziciji, da naš život i naše doba izraze umetničkim intenzitetom, naći će kod Kurbea ohrabrenje. Bacajući pogled unazad, naći će u nizu velikih učitelja, pored Brojgela i Velaskeza, pored Rembranta i Goje, pored Delakroa, Domijea i Rjepina, i Kurbea.

* * *

Gistav Kurbe (Gustave Courbet), rođen je 10 juna 1819 u burgundskom vinogradarskom mestu Ornans. Djetinstvo mu je proteklo u senci neprestanih proleterskih briga za opstanak. Ali je oživljavano i obiljem i lepotom pejsaža rodnoga kraja. Mračna uspavanost šuma sa blagim kaskadama, špiljama i toplo-zelenim livadama probudila je njegovo čulno osećanje plodnosti, boje i snage života. I taj svet detinjstva uvek nanovo uskrsava i prožima i kasnija i zrela dela slekara.

Već u srednjoj školi u Bezansonu u njemu se probudila strast slikarstva. Roditelji su insistirali da završi studije prava. Kada je Kurbe došao u Pariz na univerzitet, izgledalo je da se bolje oseća u ateljeima umetnika no u slušaonicama pravnih nauka. Njegovi pravi učitelji bili su majstori koji su mu govorili sa zidova Luvra. Naročito je voleo Špance: Zurbarana (Zurbaran, Riberu (Ribera), i veliko majstorstvo Velaskeza (Velazquez). Istina, izražena u umetnosti uzbudivala ga je i očaravala u prvom redu. Ali ne samo u odrazu sveta, u umetnosti, već i u samom životu, borio se za istinu. Pod uticajem Prudona (Proudhon), sa kojim ga vezuje prijateljstvo, dvadesetrogodišnji Kurbe izgrađuje jednu apoteozu socijalizma.

To su još nejasno-anarhične ideje utopiskog socijalizma po kojima je socijalizam — ideja apsolutne istine, razuma i pravičnosti koju treba samo otkriti i time svet popraviti. Prudon je u svom spisu »Principi umetnosti i njene društvene namene« formulisao jedan radikalni program umetnosti: »Naši ideali su pravo i istina. Ako vi, umetnici, na toj osnovi ne možete da stvorite umetnost i stil, odlazite. Niste nam potrebni. Ako ste u društvu pokvarenih, žderonja i lenivaca, odlazite. Vaša umetnost nam nije potrebna. Ako su vam aristokratija, pontifikat, i kraljevsko veličanstvo neophodni, onda odlazite. Proklinjemo vašu umetnost.«

To je bilo u godinama građanskog kraljevstva, koje se oslanjalo na moć berze i snagu bajoneta, kada je Prudon objavljivao tu malograđansku radikalnu estetiku. Kurbe je našao put od teorija »buržoaskog« socijalizma do pravog, vezanog sa praksom radničke klase.

1847, na putu kroz Holandiju, proučavao je realističku umetnost nizozemskih pejsažista i žanr-slikara. Vedru paletu Jan Vermera iz Delfta (Jan Vermeer van Delft) i Pitera de Huga (Pieter de Hoogh), pune života pejsaža Rojsdala (Roysdael) van Gojena (van Gojen) i Hobema (Hobemma), bujan, životno pozitivan i zemlji blizak svet Rubensa (Rubens), i, pre svega, umetnički najdublje i najsocijalnije stvaranje u delu Rembranta (Rembrandt).

Možda ga je Rambrantova »Noćna straža« ohrabrila na skiciranje »Pogreba u Ornanu«, slike koju je iste godine izradio. Zadatak koji je Kurbe postavio sebi bio je naročito težak i nov. Sjediniti na platnu četrdeset i pet figura prirodne veličine u kompoziciji realistički prostudiranoj i bliskoj stvarnosti. Malo je slika iz tog veka koje se, po istinitosti, monumentalnosti i snazi usklađivanja, mogu meriti **sa tim delom. Pretsednik opštine, crkvenjak, sveštenik, starci, deca, grobar i čitavi krug građanskog sveta malog mesta stoje pred otvorenim grobom. A u nesvečanoj no ipak ceremonijalnoj sceni uhvaćeni su jednovremeno ravnodušnost i potresenost, trezvenost i pralaznost života. Ta slika je bila objava rata sladunjavom i teatralnom falsifikovanju života, kakvo se nalazilo u slikarstvu »akademičara« izlaganom u »Salonu«. Kurbe je mrzeo neistinitu i punu idealiziranja umetnost kakva se u to doba učila na akademijama lepe umetnosti i kakvu je vladajuća klasa, obogaćeno građanstvo, rado gledala. Doduše, i ti su slikari dobro poznavali svoj zanat i katkad čak i virtouzno stvarali kompozicije velikog formata, u kojima su anatomija, perspektiva, svetlost i senka bili besprekorni, ali prazne, bez duboke umetničke istine, najčešće lažne.**

Kurbe je mrzeo kako klasicističku čistotu, negovanu u akademijama, koja je potsećala na studije po gipsanim modelima, kod kojih je glatko nanesena boja delovala sekundarno i kao kolorisanje crteža, tako i bombastično istorisko slikarstvo. Ne prošlost, za koju je postojala težnja idealiziranja i pretstavljanja u uzvišenoj odeći, već postojeći realni svet treba slikar da slika. »Mišljenja sam da je slikarstvo bitna konkretna umetnost i da može postojati jedino u prikazivanju stvarnih i postojećih stvari. Ono je jedan čisto fizički jezik, koji je, u svojim rečima, sastavljen iz svih vidljivih objekata. Apstraktni, nevidljivi, nepostojeći objekat ne spada u oblast slikarstva.« U istom programskom spisu za školu umetnisti, zamišljenu kao protu-akademiju, govori Kurbe o aktuelnosti u umetnosti. »Dodajem, da su umetnost i talenat, po mom mišljenju, umetniku samo sretstva za primenjivanje svojih ličnih sposobnosti na ideje i stvarnost epohe u kojoj živi.«

* * *

U središtu Kurbeovog umetničkog posmatranja stoji istinski čovek. U tom posmatranju, odražava se veliki trenutak epohe, u kome se revolucionarna radnička klasa sjedinjuje sa naučnim socijalizmom. To je doba u kome lik proletera u prirodnoj veličini prvi put izlazi na pozornicu istorije. Slikar seoskog života Fransoa Mile (François Millet) slikao je još poljskog radnika poniznog i u magli religije. Domije (Daumier) stvara borbene likove pariskog proletarijata. Ali tek Kurbe razdvaja svetlost romantike. Kao da nastupa buđenje iz sna i prošlosti. Profani svet svakidašnjice i svetlosti dana biva uobličen u toj intenzivnoj realnosti. Kurbeovi »Tucači kamena« je prva socijalno-kritička zidna slika velikog formata modernog proletarijata u Francuskoj. Široko, snažnim potezima kičice, prikazani su radnici koji grade put. Oni spadaju u istu porodicu u koju i »Vejačica žita«, sa slike stvorene nekoliko godina kasnije. Po obimu, samo još jedna slika odgovara platnu velikog formata »Pogreb u Ornanu«. To je »Atelje«, slikana 1855, u kojoj stvarni i izmišljeni likovi sedmogodišnje delatnosti posećuju slikara u mestu njegovog stvaranja. Preko slikarevih ramena, ljubopitljivo gleda model u nedovršeni pejzaž na nagarima. Kao da se otvara neki prozor, kroz koji zaviruju, nebo, svetlost i priroda. Jedan mali dečak divi se brzoj ruci slikarevoj. Jedna hitra mačka igra se sa skliznutim naborima ogrtača. A gosti stoje grupisani i ispunjavaju atelje. Puna fantazije, uravnotežena, potpuna kompozicija sa teškim bojama koje bude materiju i pokazuju majstorstvo najvišeg stupnja.

Internacionalni žiri iz 1855 odbio je oba velika dela, »Atelje« i »Pogreb u Ornanu«. Ali Kurbeova prkosna i svesna volja nije bila sklona da se povinuje tom sudu. Priredio je svoju vlastitu konkurentsku izložbu, koju je nazvao »Paviljon realizma«. U predgovoru kataloga te izložbe Kurbe objavljuje svoj umetnički program: »Van svih duhovnih sistema i bez predubeđena proučavao sam umetnost starih i umetnost mladih. Nisam hteo podražavati ni jedne ni druge. Isto tako, nisam težio ni za dokoličarskim ciljem umetnosti radi umetnosti. Ne! Hteo sam, prosto, iz punog poznavanja tradicija da crpim dobro utemeljeno i nezavisno osećanje moje lične individualnosti. Znati da bi se moglo — to je bila moja misao. Biti u stanju dati odraz običaja, ideja i izgleda moje epohe, po mom saznanju. Jednom reči: stvoriti živu umetnost, to je bio moj cilj.«

Da bi se obuhvatilo Kurbeovo delo, morale bi se pomenuti mnoge slike. Lepe opružene »Devojke na obali Sene«, životno snažne slike aktava, portreti puni izraza, životinje pune prirodnosti i težine. Moćni razigrani talasi pučine i pejzaži puni mira i snage.

Barbizonska škola stvorila je »intimni pejzaž«. Teodor Ruso (Theodore Rousseau), Koro (Corot) i njihov krug ušli su u slobodnu prirodu. To je bio otsudan korak. Dah njihove umetnosti iživljavao je umetnost nakon vekova vazduha iz ateljea. Ali svi ti slikari još su tražili isečke pune usklađenosti, idilične kutke prirode. Pejzaži koje je Kurbe slikao bili su proživljeni, proosećani predeli u kojima su ljudi uistini bili nastanjeni, a ne izmišljeni, idealizirani i stilizirani. Kurbe je formulisao neherojsku, ovostranu, bliisku životu sliku predela, kao što je prikazivao jednostavne ljude koje je sretao na putevima života.

Još 1851 Kurbe je pisao — pismo je posle njegove smrti objavljeno u »Gazette des Beaux arts — »Ja nisam samo socijalist već i demokrat i republikanac. Jednom reči, pristalica revolucije. Osim toga, realist sam. To će reći, iskreni prijatelj pune istine.« Taj politički program upotpunio je u jednom govoru na umetničkom kongresu u Anversu 1861: »Umetnost romantike je bila, kao i klasicistička škola, umetnost radi umetnosti... Zalažući se za negiranje idealističkog i svega sa njim povezanog, dolazim do oslobođenja ličnosti, do demokratije. Realizam je, po svojoj suštini, demokratska umetnost.«

Taj program se nije mogao sviđati vladajućoj klasi i njenim ideolozima. Ali snaga Kurbeovog talenta probila je bojkot. Upkos svim odbijanjima od strane žiria i oficijelne kritike, rasla je njegova popularnost i njegova slava. Državne instance malog Napoleona pokušale su da ga ordenom ublaže i korumpiraju. Kurbe je hladno i odlučno odbio. U pismu Morisu Rišardu, ministru lepih umetnosti, obrazlažio je odbijanje: »...To odlikovanje legijom časti, koje ste Vi za mene isposlovali u mojoj otsutnosti, moram na osnovu svojih principa bez daljega odbiti. Nikada, ni u kojem slučaju, ni iz kojeg razloga, ne bih ga primio. A najmanje bih to učinio danas, kada se izdajstva na svim stranama množe i kada se čoveku savest muti od toliko sebičnog nedostatka uverenja... Čast se ne sastoji ni u tituli, ni u ordenu, već u delima i njihovim motivima. A najvećim delom u poštovanju prema nama samima i vlastitim idejama. Poštujem sebe zbog toga što ostajem veran principima celog svog života. Kada bih ih napustio, napustio bio i čast radi spoljnog sjaja...«

Ali se Kurbe ne zadovoljava pasivnim oblicima borbe. Putem svoje istine korača u redovima pobunjenih pariskih radnika marta 1871, kada je, prvi put u istoriji, bila zbačena vlast buržoazije. Kurbe postaje član umetničkog odbora Komune. U jednom pismu svojim roditeljima, on piše tih dana: »Pariski narod je najdivniji narod koji je ikada postojao na svetu. Pa čak i kad bi se za ovu stvar moralo umreti i pre no što se ostvari, to bi bila najlepša smrt koja bi se mogla poželeti.«

Nekoliko dana kasnije, reakcionarna buržoazija, nadirući preko Versalija, osvojila je grad Pariz. Tjer i Bizmark, u osećanju zajedničkih klasnih interesa, prešli su preko nacionalnih suprotnosti. Kontrarevolucija izvela je svoj pokolj. Komunari su postavljeni pred zid ili deportovani za Novu Kaledoniju. Kurbe kao pretsednik umetničkog odbora Komune, optužen je za razaranje Vandomskog stuba. Osuđen je na tamicu i naknadu štete u iznosu od 329.091 franka. Pobegao je, kao i Viktor Igo (Victor Hugo), sa kojim je zajedno stajao na čelu liste proganjanih. Među emigrantima nalazio se i radnik Ežen Potie (Eugen Pottier), borac Komune i pesnik proleterske himne, Internacionale.

Jula 1873 Kurbe je prešao kao politički emigrant švajcarsku granicu kod Fleriea u zatvorenim kolima. U jednom selu kod Veveja, na Ženevskom Jezeru, proživeo je poslednje godine svog života. Vreme u tamnici, poniženja, potresla su i potkopala njegovo zdravlje.

Trideset i prvog decembra 1877 sahranjen je na groblju u La tur de Pelc.

Umrlom je dodeljena zvanična slava. Prilikom stogodišnjice rođenja, njegovi posmrtni ostaci preneti su u Francusku i sahranjeni u Ornanu, njegovom rodnom mestu. Njegova dela, puna demokratske povezanosti sa narodom i realističke snage, njegov su spomenik. On će biti znajniji od Vandomskog stuba i svakog drugog obeležja tiranije.

FRANCUSKA

Izložba posvećena Kurbeu

Povodom proslave 130-godišnjice rođenja Kurbea, 9 juna ove godine otvorena je u Galeriji Alfred Dabe u Parizu velika izložba ovog značajnog majstora. Dominantna crta izložbe je što su na njoj istaknuti unutrašnji kvaliteti ovog slikarstva, koje je duboko socijalno dok je sve do sada istican samo njegov monumentalni karakter.

Konferencija u Udruženju književnika Srbije povodom Kongresa pristalica mira

Osmog juna Udruženje književnika Srbije organizovalo je konferenciju svojih članova posvećenu nedavno održanom Kongresu pristalica mira u Parizu.

Posle kraće uvodne reči I. Andrića, jednog od jugoslovenskih delegata-učesnika, o toku i značaju Kongresa govorio je Č. Minderović, sekretar delegacije.

DISKUSIJA O KNJIŽEVNOJ KRITICI

Društvo književnika Hrvatske organizovalo je u Zagrebu 2 i 3 juna diskusiju o našoj književnoj kritici. Pored velikog broja zagrebačkih književnika, diskusiji su prisustvovali iz Beograda Č. Minderović, V. Gligorić, M. Dedinac i M. Jurković.

Sastancima su rukovodili S. Kolar, P. Šegedin i G. Gamulin.

E. Šinko govorio je o temi: »Buržoaski objektivizam i partijnost«, M. Matković »O oblicima u kojima se javlja naša kritička riječ (prikaz, kritika, esej, studija)« i R. Marinković o »Savremenoj dramskoj kritici«. Referate i tok diskusije donosimo u skraćenom vidu.

Ervin ŠINKO

Buržoaski objektivizam i partijnost

Svaki umjetnik, koji pristupa svome radu s osjećajem odgovornosti, svijestan je toga da je umjetničko stvaranje društveni akt, jer je djelovanje na osjećanja, misli i na volju čitalaca, promatrača, odnosno slušalaca. Jasno je i to svakom umjetniku da je, izgrađujući socijalističko društvo, za nas od odsudnog značenja **kako** djeluje svaki društveni akt, dakle i umjetničko djelo.

Socijalističkim preobražajem privrede i društva preobražava se i čovjek. Ne istom brzinom kao privreda i društvo, i baš u tome leži naročita odgovornost umjetnika. Ako u njegovom djelu progovara svijest koja je nikla na osnovima preživjelih društvenih odnosa, ono će u našoj stvarnosti negativno djelovati.

Zadatak je kritike da pomogne u izgrađivanju socijalističke društvene svijesti u umjetnosti i u umjetniku. Taj zadatak nameće kritici dužnost da se zajedno sa umjetnikom bori protiv razornih utjecaja buržoazije, koja, ekonomski i politički pobijeđena u našoj zemlji, nije prestala i još dugo neće prestati da djeluje svojom ideologijom.

U nekom političkom govoru o veličini, o savršenstvu i neizmjernim ljepotama demokracije Sjedinjenih Američkih Država svakomu je lako otkriti ideologiju koja je kontrarevolucionarna, dakle neprijateljska prema našoj stvarnosti, prema svim našim stremljenjima.

Drukčije je u umjetnosti u kojoj ideologija ne progovara neposredno.

U svakom umjetničkom djelu dolazi do izražaja, neka određena ideologija, ona se manifestuje u načinu prilaženja umjetnika k svojoj problematici, u načinu oblikovanja, u onome što nastoji kao i u onome što ne nastoji izraziti. Svako umjetničko djelo izražava određeni stav prema stvarnosti, određeno shvatanje odnosa čovjeka i društva. Kakav je taj stav, kakvo je to shvaćanje ne mora biti eksplicitno rečeno, onako kao što je slučaj u političkom govoru, ali zato taj stav i to shvatanje neće manje, nego će možda više razorno djelovati. Pjesnik će govoriti samo o svom ličnom doživljaju, o nekom pejsažu, o ljubavi ili o svojim doživljenim fizičkim ili duševnim patnjama. On, koji koncentrira svu svoju pažnju na umjetničko oblikovanje, ne mora biti svijestan toga kakvim je utjecajima podlegao i kakve utjecaje zagovara. U umjetnosti i subjektivni prijatelji mogu objektivno neprijateljski da djeluju.

Kritičar mora biti svijestan posebnih zakona umjetničkog stvaralačkog procesa i mora takvom konkretnom analizom otkriti ideološke elemente, ideološki sadržaj i pravac umjetničkog djela da ne samo čitalac, nego i sam umjetnik jasnije vidi, dublje razumije ono što je ostvario. Tako će kritičar aktivno sudjelovati u oblikovanju društvene svijesti i svijesti samog umjetnika. Kritičar neće to postići ako npr. pojmove kao što su dekadent, formalist, objektivist itd. primjenjuje kao općeniti izraz negativne ocjene, bez tačno određenog, konkretnog značenja.

Kritičar mora biti sam ideološki na visini, no nikakvo teoretsko znanje kod kritičara nije dovoljno ako nema neposredni živ odnos prema samoj umjetnosti.

Bjelinski je npr., s pravom smatrao, da nitko ne može ni ideološki pravilno suditi o pjesmama bez osjećaja za poeziju, ni ideološki pravilno suditi o umjetničkoj slici ako nema osjetljivosti za boje.

Je li ovo shvaćanje Bjelinskoga u suprotnosti sa lenjinskim zahtjevom partijnosti u umjetnosti, odnosno u kritici? Je li estetička kritika umjetničkog djela istovjetna sa buržoaskim objektivizmom?

Kad se govori o objektivizmu i o buržoaskom objektivizmu, nesmije se zaboraviti, da je on u odnosu prema njemačkom obliku romantike i ne samo prema njemačkom obliku, imao napredne tendencije. On je predstavljao grčevitu, često herojsku volju i napor da se upozna stvarnost na taj način, što se isključuje svaka ideologija i sam subjekt posmatrača. Sve što je subjektivno pojavilo se kao sumnjivo, kao zapreka da se upozna istina. To je bio nemilosrdni prekid sa svim iluzijama, premda mi znamo da je taj objektivizam i sam bio iluzija.

Objektivizam u kapitalističkoj stvarnosti pretvara se u fatalizam, znači priznanje i propovijedanje nemogućnosti da čovjek utječe na oblikovanje i na preoblikovanje ljudskih odnosa. Objektivizam je antidialektičan; rastavlja društvenu stvarnost od čovjeka, rastavlja objekt od subjekta, umjesto da prikaže način njihove nerazdvojive povezanosti. Neutralna objektivnost je pak reakcionarna utopija. Ona je za vrijeme zaoštrene borbe između potlačenih i vladajućih samo jedan oblik neprijateljstva prema potlačenim klasama. Stav objektivnosti u slučaju kad se razbojnik obara na svoju žrtvu — tj. biti nepristran promatrač, isto tako neutralno objektivan prema razbojniku, kao i prema njegovoj žrtvi — znači biti pristran u korist razbojnika, otkazati solidarnost sa žrtvom, zauzeti stav protiv žrtve. Gdje se vodi borba između preživjeloga i onoga što nastupa, tamo je pristranost preduvjet **historijske** objektivnosti. Istina se danas ne može vidjeti drukčije nego sa strane proletarijata. To je suština zahtjeva da književnost mora postati **partijna. To nije samo zahtjev sa gledišta političara, nego zahtjev i sa gledišta umjetničke vrijednosti, preduvjet je za oblikovanje istine u njenoj cjelovitosti.**

Kritika, koja je u pravom smislu partijna, ne će podleći sugestiji kapitalističkog društva, da je subjektivnost zapreka za spoznaju stvarnosti. Ulaziti u problematiku subjekta ne znači subjektivističko prilaženje k stvarnosti nego znači jedan oblik borbe protiv tendencije dehumanizacije koja je karakteristična baš za građansku umjetnost.

Lenjin, koji je toliko cijenio, tako duboko razumio i volio umjetnost, nije zahtjevao od umjetnika partijnost bez umjetnosti, nego baš naprotiv: on je zahtjevao **umjetnost** prožetu duhom partijnosti. U svom poznatom članku »Partijska organizacija i partijska književnost« — Lenjin postavlja zahtjev da se stvara literatura koja neće služiti »ni presićenoj junakinji, ni »gornjoj desetini tisuća« onih koji se dosađuju i guše od sala, nego milijunima i desecima milijuna trudbenika, koji pretstavljaju cvijet naše zemlje, njenu snagu, njenu budućnost« — »literatura mora postati dio općeproleterske stvari«.

U istom članku Lenjin naglašuje: »Nema sumnje, u toj stvari je neosporno potrebno osiguravanje velikog prostora ličnoj inicijativi, individualnim naklonostima, slobodi misli i fantaziji, formi i sadržaju... Mi smo daleko od misli da propovijedamo nekakav jednakoobrazni sistem ili rješenje zadataka na temelju nekoliko odluka. Ne, o šematizmu u toj oblasti najmanje može biti govora«.

Lenjin je tražio partijnost u najstrožem smislu te riječi, ali ne na štetu umjetnosti nego baš naprotiv. Partijnost je obogaćenje umjetnika, ona nije ograda, nego rušenje dotadašnjih ograda — i vanjskih društvenih i nutarnjih psiholoških ograda umjetničkog stvaranja. Jedino je takva umjetnost »zaista slobodna, koja se otvoreno povezuje sa proletarijatom«.

Ta partijnost lenjinsko-proleterskog tipa nije isto što i buržoaska ili malograđanska »partijnost«.

Ta lenjinska partijnost je svijest o historiskim zadacima te klase, koja, iako također potčinjena zakonima razvitka društva, zna te zakone i time još u toku borbe, još unutar »carstva nužnosti«, zna i vidi, anticipira svoj cilj u »carstvu slobode«.

Lenjinsko-proleterska partijnost zna či za umjetnika 1) promatrati historijsku stvarnost sa gledišta revolucionarnog proletarijata, dakle sa gledišta te klase, koja je jedina do kraja revolucionarna i jedino omogućava da se raskinu okovi građanske i malograđanske ideologije još u toku borbe. I 2) znači ne uništiti, nego uzdizati ljepotu, da bude djelotvorni borbeni izraz čovjekove volje i čovjekove istine otjelovljene u borbi proletarijata za socijalizam.

Kritika, koja je prožeta duhom lenjinsko-proleterske partijnosti, ne može imati druge zadatke, nego što ima sama partijna umjetnost. No te sadržajno iste zadatke kritika rješava na drugi način, nego umjetnik.

Umjetnik oblikujući stvarnost tumači je i djelujući na volju i na način shvaćanja svoje publike, učestvuje i u materijalnoj borbi za socijalizam. Kritičar tumači umjetnikovo djelo a partijnost zahtjeva od kritičara da tumačeći umjetnikovo djelo bude pristran. Naravno, ne u smislu lične pristranosti, nego u smislu proleterskog klasnog stava, u smislu dosljedno provođenog revolucionarnog stava prema čitavoj problematici umjetničkog djela.

U koliko će kritičar tokom odane analize djela otkriti negativne utjecaje, on se ne bi smio zadovoljiti tim, da etiketira te utjecaje, on bi morao i negativne elemente koristiti za ideološko pozitivno djelovanje. To će postići konkretnim obrazloženjem, objašnjenjem, konkretnim ulaženjem u problematiku samoga djela i samoga umjetnika. Idejnost u kritici zahtijeva od kritičara više nego ocjenu djela i općenito vrednovanje motiva i metoda umjetnikova rada. Idejnost u kritici zahtjeva da kritičar u svakom pojedinačnom slučaju ne dogmatički, nego uvjerljivo, na adekvatan način stvaralački primjenjuje i razvija svoje marksističke spoznaje. Sama neistina, ukoliko je otkrivena, može služiti da se demonstrira šta je istina.

Ali time još nije iscrpljen čitav zadatak kritičara. Lenjin je u spomenutom članku pisao: »U čemu se sastoji ovo načelo partijne književnosti? Ne samo u tome, što za socijalistički proletarijat literatura ne može biti sredstvo bogaćenja pojedinaca ili grupa — ona uopšte ne može biti individualna stvar, neovisna od opšteproleterske stvari«.

Ima mnogo takvih kritičara, koji su tako tumačili te Lenjinove misli, kao da bi po Lenjinovom shvaćanju trebalo žrtvovati interese umjetnosti političkim potrebama. To je potpuno krivo shvaćeno. Partijnost ne zahtijeva sužavanje nego baš naprotiv zahtijeva proširenje i produbljivanje vidokruga umjetnosti i umjetnika, — također i kritike i kritičara.

Ne treba shvatiti partijnu kritiku umjetničkog djela na taj način da je estetska analiza drugorazredna, ili čak tako da je ona protiv načela partijnosti, to je iskrivljavanje Lenjinove koncepcije, to je antidijalektičko odvajanje sadržaja od forme, to je suprotstavljanje istine ljepoti — to znači da se ljepota smatra monopolom prošlosti.

Estetska ocjena — analiza »formalne strukture« umjetničkog djela sama po sebi nikako ne znači formalizam ili objektivizam. Partijnost ne samo da se može nego mora spajati sa estetskom ocjenom, ako se radi o ocjeni umjetničkog djela. Govoriti »o formalnim karakterima djela« »o nedostacima u kompoziciji, o stilu gledanja, o organizaciji detalj-motiva« ne samo da ne isključuje partijnu kritiku, nego u koliko ne smatramo da partijnost znači da smo se odrekli umjetnosti — to je zadatak partijne kritike umjetničkog djela, koja ima da vrši ideološki i estetski odgoj. Kritičar, koji govori o »herojskomu i borbenomu, što leži u junacima« nekog romana i dodaje »bez obzira do kojeg stepena je ono umjetnički ostvareno, u što ovdje ne možemo ulaziti« (Jurković) — takav kritičar postupa u izvjesnom smislu kao onaj posjetilac izložbe, koji ne gleda izložene slike, nego prvenstveno naslove slika. Borbeno i herojsko u umjetničkim djelima samo utoliko postoji, ukoliko je umjetnički ostvareno i preduvjet je svake pravilne kritike da spaja idejnost s izvornim estetskim odnosom prema djelima umjetnosti.

Marijan MATKOVIĆ

Oblici u kojima se javlja naša kritička riječ

Opaža se da znatan broj naših kritika ne polazi, kako bi trebalo da bude, od predmeta svog razmatranja, nego od svog zahtjeva, od svoje slike. To ne mora biti uvijek loše, no onda kada se piscu koji je jasno zacrtao svoj trag, svoj profil i tome točno označio svoje izražajne mogućnosti savjetuje nešto što njemu kao stvaraocu nikako ne odgovara i predbacuje mu se da mu to nedostaje, tada je to često slično kao kad se predbacuje prozaiku što nije lirik ili dramatiku što nije epičar.

Kada jedan naš kritik misli da je za kazališnu kritiku o jednom scenskom liku najvažnije odrediti vrijednost moralne svijesti toga lika, tražeći od književne kritike u prvom redu vrednovanje po moralnim kategorijama, kada mu ništa ne govori analiza karaktera određenog lika, onda on, među ostalim, dokazuje da nije čitao ili nije shvatio sve ono što je Marks pisao u povodu Lassalove drame o šileriziranju i šekspiriziranju u dramskoj umjetnosti, a specijalno u kreiranju kazališnih lica. Predmet je diskusije da se zadržimo na tom terminu vrednovanja i na njegovoj sadržini, nezaboravivši da smo ga preuzeli, osobito u zagrebačkim kružocima, diskusijama i sekcijama, iz neokantovskog rječnika, dakle iz idealističke filozofije.

Nedovoljna ideološka sprema očituje se često u našoj kritici i u krivoj upotrebi inače jasnih termina: očito da u tu grupu pripadaju i izrazi dekadentstvo, subjektivnost, subjektivizam, buržoaski objektivizam, freudizam, formalizam, naturalizam itd. itd. Karakteristično je da se, primjerice, u kazališnim kritikama često govori o realističnoj glumi ili inscenaciji upravo onda kad je ona zasićena naturalizmom itd. Naravno da bi o tome trebalo svestrano diskutovati i raspravljati. Da bi mnoga domaća i strana savremena i starija djela pri detaljnom ocjenjivanju i analiziranju izgubila ili dobila druge predikate i drugu karakteristiku nego što su dobila u dosadašnjoj našoj kritici, to je sigurno!

Koji su najopćenitiji književni i publicistički oblici u kojima se javlja kritička riječ o književnim pojavama? Kritika književnih pojava pojavljuje se svugdje, a tako i u nas, bilo u obliku bilješke u dnevnicima, tjednicima ili časopisima, bilo u kritičkim prikazima određene knjige ili pisca, bilo u esejima ili studijama. Naravno da mjesto gdje su oni objavljeni — da li kao predgovori ili pogovori knjigama ili zasebno — ne igra nikakvu ulogu. Zadržaćemo se na ovim oblicima, bez obzira na to što mnogi naši kritički sastavci nose elemente svih tih oblika i nazivaju se često jednostavno članci. Za pisanje svih tih sastavaka, od bilješke do studije, čovjek, osobito danas, treba da ima razvijenu kritičku sposobnost, treba da ima kritičarsku spremu i znanje. Već sam kazao da mnogim našim kritičarima nedostaju neki najosnovniji elementi marksističko-lenjinističke nauke. Međutim, čovjek može biti dobar teoretik marksizma a da još uvijek ne bude književni kritičar. Dopustite mi da citiram Bjelinskog iz spisa »O kritici i o književnim mišljenjima Moskovskog promatrača:

»Varaju se oni koji smatraju da je kritičarski zanat lak i da se više manje njime svako može baviti: kritičarev talenat je rijedak, a njegov put klizav i opasan. I doista, koliko se uvjeta, s jedne strane, mora steći u tome talentu: i duboko osjećanje i vatrena ljubav prema umjetnosti, i ozbiljno, mnogostrano proučavanje, i objektivnost uma koja je izvor nepristrasnosti, i sposobnosti da se čovjek ne podaje zanosu; s druge strane, kako je izvišena obaveza koju on uzima na sebe! Na pogreške okrivljenoga gleda se kao na nešto obično; sučeva pogreška kažnjava se dvostrukom porugom.

Predmet je kritike primjena teorije u praksi«.

Bjelinski govori o »dubokom osjećanju i vatrenoj ljubavi prema umjetnosti« — a dopustite mi, drugovi, pitanje da li u stalnom isticanju ili, štoviše, iznalaženju negativnih osobina bilo koje naše književne pojave, a u prešućivanju svih njenih pozitivnih osobina možemo otkriti tu vatrenu ljubav naših kritičara koju je zahtijevao najstrožiji, no ujedno i najznačajniji kritik svog vremena — bijesni Visarion?

I za bilješku i za studiju potreban je u većoj ili manjoj mjeri ovaj zbroj kvaliteta i uvjet o kojima govori Bjelinski. Još nešto. Svaki specijalni rad zahtijeva neko specijalno znanje. Došli smo do radionica naših kritičara. Kritik naravno da mora poznavati u prvom redu predmet o kojem piše, sve uvjete koji su ga formirali upravo u takav oblik. Kritičaru koji misli da je kritik samo sudac odgovorio je već jednom Dobroljubov ovim riječima:

»U sud dovode ljude osumnjičene za prekršaje ili zločine, i stvar je suca da riješi da li je optuženi prav ili kriv; a zar pisca za nešto optužuju kad ga kritikuju? Čini se da su već davno prošla ona vremena kada se bavljenje književnim radom smatralo za herezu i zločin. Kritičar iznosi svoje mišljenje, kaže da li mu se svida ili mu se ne svida stvar; i kako se pretpostavlja da nije prazno blebetalo, već razborit čovjek, on se i brine da obrazloži zašto jedno smatra dobrim, a drugo lošim. On ne smatra svoje mišljenje za odlučujuću presudu koja važi za sve: i ako već uzimamo poređenje iz pravnog područja, onda je on prije advokat negoli sudac«.

Međutim, kad bismo prihvatili i protivno mišljenje da je kritik sudac, onda doista danas ne bismo za primjer smjeli uzeti sredovječnog suca ili kadiju turskih pokrajina, nego čovjeka koji vodi računa o svim okolnostima jednog djela; i koji točno prevaga doista sadrži neke fakte ili je vezana za njih, i minimalni je zahtjev da kritik određene pojave zna za njene fakte. Ako ih ne zna, izvrgava se opasnosti ne samo da mu se ruši autoritet nego da na osnovu njih dođe i do potpuno krivih zaključaka. Takvih slučajeva ima više u našoj kritici: češći ispravci koji se kasnije pojavljuju, govore o aljkavom i doista često neoprostivo neozbiljnom odnosu nekih kritičara prema svom radu.

Postoji, doista, u našoj kritici, osobito u kritici novih mladih drugova potpuno neispravan odnos prema postignutim činjeničnim rezultatima i već otkritim činjenicama iz područja literature. To osobito vrijedi za izučavanje naših ili stranih književnih pojava iz historije literature. Korišćenje fakata naše i strane građanske historije književnosti neosnovano se često smrata buržoaskim objektivizmom ili pozitivizmom, a opet se zaboravlja istina da se i spisi građanskih kritičara, štoviše kritičara potpuno neprijateljskih ideologija, mogu a često i moraju upotrebiti. U najmanju ruku treba ih poznavati. Ne samo zato što neprijatelja treba poznavati nego i zbog toga što ti spisi koji put sadržavaju fakte koji su još i danas nama korisni.

Od nepoznavanja pojedinih fakata svakako je teži slučaj kompletno nepoznavanje predmeta o kojem se piše. Ne možemo, nažalost kazati da se i takvi slučajevi ne događaju. Za to snose odgovornost u prvom redu redakcije. Kao ilustraciju ja spominjem jedan slučaj što se nedavno dogodio u Zagrebu. Pod zvučnim, uostalom plagiranim, naslovom pojavio se prije nekoliko mjeseci u »Narodnom listu« odulji napis novinara Carina u kojem je iznio primjere kako književnik Julije Beneš loše prevodi. I što se dogodilo? Svi navedeni primjeri oblika i riječi što ih on predbacuje kao loše i nepravilne pravilni su i književni, dok obratno, njegov tužilački tekst obiluje svim mogućim nepravilnostima od gramatičkih do stilističkih. Ima i manje grubih primjera nego što je ovaj, a koji rezultiraju iz nepoznavanja predmeta o kojem se piše. Mnogi naknadni ispravci koji se pojavljuju u našim časopisima i novinama (uključivši i Književne novine) govore o aljkavom odnosu kritika bilo prema određenim faktima predmeta o kom piše bilo prema čitavom predmetu.

Kada smo u toku ovog razlaganja već došli do stručnosti kritike, zadržimo se na spomenutim oblicima u kojima se ona javlja ili bi trebala da se javlja. Između pojedinih oblika postoji kvantitativna razlika; bilješka je obično malen, studija najveći oblik, no to sigurno nije bitna razlika. Postoji — da se tako izrazim — ne samo razlika u namjeni nego i strukturalna razlika između pojedinih sastavaka. — Naravno da ona nije dana apriori, ona ovisi o pristupu književnoj pojavi i širini zahvata u predmet kritike.

Značenje se bilješke općenito nije u nas dovoljno uočilo. Naše bilješke o književnim pojavama ili su samo informativne ili su osude ili pohvale bez obrazloženja. Mislim da primjere nema smisla navoditi. Među neuspjele bilješke, bilješke pisane na brzinu, ubrajam i svoje vlastite mnogobrojne bilješke u »Hrvatskom kolu«. Unatoč mnogim lošim bilješkama što su bile štampane u bogatom feljtonu prvoga godišta »Hrvatskog kola«, mislim da je napor redakcije kako bi skupila kadar pisaca bilježaka bilo svakako pozitivan i ne bez rezultata. Naravno da ni informativna, a ni osudna bilješka nije dobra. Općenite publicističke fraze koje se u bilješkama često ponavljaju najmanje joj odgovaraju. Bilješka treba da bude što konkretnija, individualizirana, da u nekoliko rečenica, dakle, bude i informativna, da sadržava karakteristiku pojave o kojoj piše, a ujedno da dade i kratku književnu ocjenu s obrazloženjem.

Kritički prikaz obično se drži strogo određenog predmeta (knjige ili pisca), on osvjetljava, analizira, ocjenjuje tu pojavu i treba težiti za tim da je u svom okviru što više iscrpi. U tome je jedna od njegovih bitnih razlika prema eseju.

Što se tiče predmeta razmatranja, esej je obično uži. On uzima samo neke njegove komponente da na osnovu njih razvije mnogo širu problematiku oko predmeta. U stvari, on je obično pisan u povodu neke književne pojave, te po tematici prerašćuje taj svoj povod.

Književna studija ima za predmet razmatranja obično širu temu nego kritički prikaz, te je ocjenjuje i iscrpljuje u mnogo širim okvirima uvažujući sve uvjete koji su određenu pojavu omogućili.

Postoje, naravno, objektivni uvjeti da je naša kritika danas upravo takva kakva je. Spominjem samo jedan, možda ne najvažniji, no svakako karakterističan momenat: kampanjski karakter mnogih naših sastavaka od studije do bilješke. Dok bilješka i prikaz treba da reagiraju neposredno, i tu neposrednost treba forsirati, kampanjski karakter rada nekih naših studija i eseja, vezanih za proslave, a time i za rok, sadržavaju mnogo površnosti i aljkavosti, o kojoj je već bila riječ. Boreći se za idejnost u našoj lijepoj književnosti, kritika treba da se bori i za idejnost u svojim vlastitim sastavcima. Ne zaboravimo da je kritika »teorija primijenjena u praksi« (Bjelinski) i da samo na praktičnom radu, a ne u citatologiji, ne u naduvenosti, ne u verbalnom isticanju partijnosti, ona postaje i raste do prave idejnosti, do prave partijnosti.

DISKUSIJA

Prvi je u diskusiji uzeo reč Ivan Dončević:

Ivan Dončević: Mislim da referati i druga Šinka i Matkovića stvarno ne daju jednu dobru podlogu za diskusiju iz prostog razloga jer su ti referati nastali zbog nekih primjera koji su iz referata jednostavno iščezli.

Ervin Šinko: U mome i u Matkovićevu referatu stvarno nema primjera. Mi smo smatrali da ova diskusija treba da bude u prvome redu načelna stvar. Mislim da se ovdje može govoriti samo o načelnim greškama, jer iz ličnih razloga nije vjerojatno da će netko napisati ono što nije u redu.

Marijan Jurković: Osvrnuo bih se na neke stvari za koje mislim da nisu dovoljno jasno formulisane, zbog toga što govornici nisu ulazili u pojedinosti, kao i zbog toga što su njihovi referati bili dosta kratki. Mislim da ne valja rabiti termin »kritika između dva rata« nego govoriti o borbenoj, realističkoj kritici naprednih snaga koja je zauzela rukovodeću ulogu u našem književnom životu već krajem tridesetih godina, provodeći liniju Komunističke partije — i o književnoj kritici koja je branila i potsticala književnost raznih dekadentnih i reakcionarnih nijansa, i bila tijesno povezana sa režimom.

Mislim da su bilješke veoma značajan dio časopisa. Samo je potrebno da i najmanja bilješka bude prožeta partijnošću, a ne da se svodi na »objektivnu« informaciju. Na primjer, u nekim našim časopisima pojavljuju se u okviru bilježaka pregledi drugih časopisa. Tu se registratorski govori o svim objavljenim prilozima, spominju sve pjesme, svi članci redom. Nije važno da se spomenu svi prilozi, nego da se kaže što je bitno u časopisu, što je dobro a što krivo postavljeno, ono čime redakcija daje osnovni pravac listu.

Imam utisak da se u referatima ističe kako su dekadentnost, formalizam i frojdizam pojmovi nejasni u našoj kritici. Mislim da se to ne smije generalizirati. Činjenica je da su te pojave još donekle latentne u našoj književnosti i da u odnosu na njih treba biti vrlo budan.

U referatu druga Matkovića vrlo je lijepo zapažena jedna činjenica koja se kod nas često ne uzima u obzir, a to je da naši uslovi nisu jednaki uslovima u Sovjetskom Savezu, da se stvari sa područja književne kritike ne mogu mehanički prenositi samo zato što su tamo dobre ili što su tamo bile dobre.

Čini mi se da su u oba referata premalo naglašena i obrađena dva osnovna stava na kojima počiva moderna marksistička kritika, a to je Lenjinova teorija odraza i princip partijnosti, a naročito onaj prvi. Književna kritika treba da dubini odražavanja stvarnosti u književnom djelu posvećuje najveću pažnju. Smatram da nije nikad dovoljno naglašavati ogromnu organizacionu ulogu piščevog pogleda na svijet i potrebu da pisac neprestano radi u tom pravcu. Svako zaostajanje u tom pogledu osjetiće se u književnom djelu. Matković je, govoreći o razvitku kritike, naglasio značaj Bjelinskoga. Međutim potrebno je da se proučavaju djela kritičara koji su dalje razvili njegove misli o kritici — Dobroljubova i Černiševskoga. Dobroljubov i Černiševski istakli su još jače, u prvi plan, zahtjev za sadržinu, za misao u književnoj kritici. Oni su, zajedno sa Bjelinskim, bili osnivači one **publicističke kritike** koja nesumnjivo znači krupan korak u razvitku estetike u svjetskim razmjerama. Naravno, danas kad sve sigurnije ulazimo u socijalizam, mi se ne možemo zaustaviti u književnoj kritici na kriterijima i metodima Bjelinskoga, Dobroljubova i Černiševskoga. Danas kritika u analizi književnih djela treba da primjenjuje principe materijalističke, marksističko-lenjinističke estetike, treba da pomaže, u prvom redu, odgajanju ljudi u socijalističkom duhu.

Reći ću još neke stvari koje nisu jasno istaknute u referatima, a koje su važne zato jer pretstavljaju neke tipične greške koje se ponavljaju kod svih nas koji pišemo kritike. Prije svega to je antihistorizam. Ne uvažavaju se dovoljno historijski okviri u kojima je jedno djelo nastalo. Drug Ranko Marinković je spomenuo jedan klasičan primjer: jedan naš kritičar pronašao je jednog jakobinca u komediji »Ljubovnici« iz XVII vijeka. Dešava se i to da kritičar, svijestan uslovljenosti književnog djela razvitkom društvenih snaga, traži u književnom djelu **direktan** odnos između ekonomike i nadgradnje, što je sasvim pogrešno i pretstavlja vulgarizaciju marksističke estetike. Najveći grijeh naših kritičara — govorim ovdje i o sebi — jeste u tom što često pokazuju premalo ljubavi za književno djelo o kome govore, što ne ističu dovoljno njegove pozitivne strane. To treba radikalno ispravljati.

Ervin Šinko: Htio bih da ukažem na još nešto. Drug Jurković je imao dojam kao da mi, ja ili drug Matković, mislimo da pojmovi formalizam, dekadencija nisu jasni. Ja mislim da su jasni. Ali oni su vrlo često sasvim samovoljno nalijepljeni i mislim — da kažem direktno i drugarski — dešava se to i kod druga Jurkovića. Što se tiče zaključne rečenice u mom referatu, drug Jurković mi je malo prije objasnio da se radi o jednoj nejasnosti u stilizaciji u njegovom članku. On ne misli da nema važnosti kako je oblikovano ono što je umjetnik htio kazati, pa je naglasio samo to da **ovdje** (tj. u svom članku) ne ulazi u razmatranje koliko je to uspjelo u djelu o kojem je govorila Šegedinova kritika.

Veljbor Gligorić: Kod nas se još uvek vodi borba protiv ostataka buržoaske kulture, njenih pokušaja da se nekako uvuče u našu savremenu književnost. Međutim, s druge strane, u jednom delu naše kritike zapostavlja se ova idejnost na račun estetske analize i ocenjivanja umetničkog kvaliteta dela a zanemaruje se ono što je idejno u tom delu. Tu se otvara polje estetizaciji, koju uzimam u negativnom smislu. Estetizacija koja prikriva u sebi i opravdanje svega dekadentnog.

Imperijalizam i buržoaska kultura traže sve načine da prodru. Ne mogu prodreti putem političkim nego se kreću putem kulturnih oblasti. Taj put ide najviše kroz estetiku.

Jedna od negativnih pojava naše kritike (govorim o svojim kritikama i o kritikama drugih) to je i apstraktnost. Mi vrlo često izbegavamo konkretnu analizu, konkretnu ocenu, i više se zadržavamo na pstraktnom teoretskom, nezavisno od sadržine dela. To apstraktno dolazi do izražaja kada se obuhvati više književnih pojava za koje treba dobrih priprema i studija u konkretnoj analizi, u konkretnom ocenjivanju.

U vezi s tim napomenuo bih i izvesnu vrstu oportunizma u našoj kritici, izvesnu familijarnost. Toga još ima u jednom delu naših kritika.

Naša pozorišna kritika je zaista uglavnom literarna kritika. Vrlo malo ulazimo u teatarske probleme. Ona ili daje ono što je rekao drug Marinković, istorijsko objašnjenje, ili ulazi u literarnu analizu dramskog dela, često ne shvatajući ono zbog čega mi dramsko delo iznosimo na pozornicu. Malo se govori o strukturi dela, o tom kako je pisac iznio akciju, kako je izazvao sukob, kako je to delo scenski izraženo itd. A to bi bilo od velike pomoći našim domaćim piscima i našim rediteljima.

Jedan od nedostataka u našoj pozorišnoj kritici jeste u tom, kako je rekao i drug Marinković, što se malo govori o režiji. Međutim, režija je izvanredan faktor u interpretaciji dela i režiju moramo isto tako kao i samo delo kritički posmatrati, da li delo istinito odražava stvarnost koju prikazuje i da li režija istinito interpretira tu stvarnost. Ima pojava da režiser iskrivi jedno dramsko delo, da ga krivo interpretira, da ga deformira i upropašćuje.

Pitanje odnosa naše pozorišne kritike prema glumcima vrlo je važno. Glumcu se posvećuje obično jedna ili dve rečenice. Međutim, taj je glumac radio tri meseca, on je spremao tu ulogu s ogromnim zalaganjem i u to unosio svoju individualnost pa očekuje od pozorišne kritike da će ona nešto i o tome reći. Deluje vrlo teško i negativno kad prima ovakvu ocenu koja je sumarna i koja je vrlo često nepravedna i površna.

Drug Marinković govorio je, i to vrlo umesno, i o nedostatku pozorišne kritike u pogledu scenografskog rada i ja se ne bih na tome više zadržao.

Dugo se čeka na kritiku novoizašle knjige, a još duže, izgleda, na kritiku dela prikazanih u pozorištu. To nije u svim slučajevima, ali to je jedna od negativnih pojava.

Milan Dedinac: Mislim da kritika kao i umetničko delo treba da bude u što tešnjem dodiru sa stvarnošću. Međutim, ako čitate naše kritike u ovim važnim i značajnim danima koje preživljava naša zemlja, kritika dovoljno ne upućuje pisca, a u isto vreme ne upoznaje publiku sa problematikom u kojoj se danas nalazimo. Recimo, nisam čitao da se kritika u poslednje vreme pozabavila problematikom našeg sela. Mislim, da bi kritika morala da bude i putokaz piscima.

Čedomir Minderović: Mislim da je diskusija jedan od najefikasnijih načina da se mi, pisci iz različitih republika, bliže upoznamo i kao ljudi i kao stvaraoci.

Radi toga, pored ostalih razloga, pokrenuli smo i »Književne novine«, organ Saveza književnika, tribinu svih pisaca Jugoslavije, s koje treba, pored ostalih naših institucija, usmeravati opšte kulturno kretanje naše zemlje, otvarati perspektive, ukazivati na nedostatke, na probleme itd.

U ovoj diskusiji o našoj kritici pojavio se termin »cvećke«! Hoću da ukažem na negativnost, štetnost takvog tretiranja problema. Toga se treba čuvati. Treba stvarno i smelo iznositi probleme i treba se zalagati da se po svaku cenu svi problemi dosledno raščiste. Iz naše relativno mlade kritike (gde se i štampaju »cvećke« u različitim vidovima, manje ili više nevinim, manje ili više opasnim, manje ili više razumljivim ali u svakom slučaju štet-

(Nastavak na četvrtoj strani)

DISKUSIJA

(Nastavak sa treće strane)

nim) metod i stil »cveba« treba izbaciti uopšte kao sredstvo.

Razumljivo je da referati u ovoj diskusiji nisu razastrli pred nama sve probleme ali su sva osnovna pitanja nabacili i naša diskusija treba da ih razradi. U našim časopisima, u našim listovima i u našim udruženjima razvijaće se o njima diskusija, jer se, po mom mišljenju, diskusija neće danas završiti, nego će ići još po književnim krugovima i te probleme treba dalje razvijati i rešavati.

Po mom uverenju, u našim književnim i umetničkim delima postoji niz pozitivnih, značajnih ostvarenja koja nisu zapažena, koja od strane kritike nisu istaknuta, koja nisu objašnjena, — koja nisu kao primeri pokazani ostalim stvaraocima, kritičarima i narodu. Stoga i mislim da naši kritičari, u našim umetničkim delima, treba sa istom strašću da otkrivaju i pozitivne osobine, kao što čine tragajući za negativnim.

Kritičari, po mom mišljenju, treba da se stvaralački odnose prema delu, to jest da u njemu nađu sve što je pozitivno ili negativno, i da to fiksiraju, da to sasvim jasnim jezikom kažu celom svetu.

Zamerio bih i jednom i drugom referatu, a osobito drugu Matkoviću, što su govorili o našoj kritici uopšte, što su pripisali negativne osobine našoj kritici uopšte. Smatram da je trebalo konkretnije razlučiti negativno i pozitivno u našoj kritici, kao i kod pojedinih naših kritičara.

Slažem se sa drugom Dedincem da je možda izvor svim ovim problemima u dobroj meri i u tome (kako kod naše kritike tako i u literaturi), što smo kao pisci nedovoljno povezani sa našom stvarnošću, što se kao pisci stvaralački ne uživljavamo u punoj meri u našu stvarnost. To bi možda bio prvi zadatak naših pisaca uopšte, a u isto tolikoj meri i naših kritičara, koji treba da pišu o umetničkim delima iz te stvarnosti, pa prema tome moraju i da je poznaju.

Naši kritičari nisu u punoj meri povezani sa društveno-političkim životom. Prirodno je onda da katkada i u izvesnim slučajevima zastranjuju kritikujući umetnička dela. Produbljavanje studija marksizma-lenjinizma, povezano sa najživljim učešćem u društveno-političkom životu današnjice, neophodan je preduslov razvoja naših kritičara. Postoji i pojava o kojoj je govorio drug Gligorić, da se kritika katkada shvata kao sredstvo za neke subjektivne, individualne potrebe, pa se ulazi u nešto što u literaturu uopšte ne spada. O toj pojavi naročito treba da vode računa naše redakcije.

Naša kritika naročito treba do podupre našu dramsku literaturu.

»Književne novine«, kao tribina pisaca iz svih naših republika, treba više da doprinese i razvoju naše kritike. A pojačavajući u njima saradnju uopšte možemo učiniti mnogo na opšte-kulturnom podizanju naših naroda, pored okolnosti što će iz njih i inostranstvo saznati mnogo toga što se o nama ne zna ili što se, pod blagoslovom Kominforma, zlonamerno izvrće.

U diskusiji su još učestvovali: S. Kolar, J. Horvat, R. Marinković, Š. Vučetić i Đ. Tamarin.

O ČASOPISU „ZORA"

Pojavu omladinskog časopisa »Zora« diktirale su potrebe kulturno-umetničkog stvaralaštva i uspona mladih literata Bosne i Hercegovine. Njegov prvenstveni zadatak bio je da u svojoj republici (kao i ostali omladinski republikanski časopisi) zadovolji potrebe sve šireg interesovanja omladine za književno-kulturna pitanja. No, časopis je takođe trebao da posluži i kao neophodan pomagač u pravilnom idejno-umetničkom vaspitanju mladih pisaca, on je trebao da pospeši njihove napore u traženju vlastitog individualnog umetničkog izraza.

Ako posle godinu dana izlaženja »Zore« postavimo pitanje koliko je časopis uspeo da odgovori konkretnim zadacima onda je odgovor samo jedan: časopis je, uglavnom, uspeo da savlada postavljene zadatke. On je na svojim stranicama okupio čitav niz mladih pisaca i početnika omogućivši im na taj način da se ogledaju na planu literature što je nesumnjivo delovalo kao potstrek za nova pregnuća. No, u isti mah, časopis je ispoljio ozbiljne nedostatke upravo tamo gde je rad sa mladim piscima najosetljiviji t. j. u člancima i osvrtima koji su višemanje imali karakter principijelnih rasprava o aktuelnim problemima bilo naše literature uopšte, bilo literature mladih posebno. U tim člancima, razume se ne u svim, bilo je često pretencioznosti, i idejne zbrke štetne za dalji razvitak mladih pisaca.

Ono što je najpozitivnije u radu »Zore« jeste činjenica da su se na njenim stranicama pojavili mlađi prozni pisci koji, bez obzira na nedostatke, poseduju nesumnjiv pripovedački talent (Hromadžić, Trifković, Valenčić i dr.). Njihova proza, ma da tematikom skoro isključivo orijentisana na narodnooslobodilačku borbu, a ne i na socijalističku izgradnju, ipak svojom svežinom, neposrednošću i lepotom stila i jezika otskače od proznih radova u ostalim republikanskim časopisima a delimično i od radova koji su objavljeni u centralnom omladinskom časopisu »Mladost«. Oslanjajući se na pozitivna postignuća naše klasične pripovetke, naročito one koja je nikla na tlu Bosne i Hercegovine (Kočić), a takođe koristeći pripovetku iz Narodnooslobodilačkog rata (Čopić, Kulenović) mladi prozni pisci Bosne i Hercegovine uglavnom su pravilno trasirali svoj razvojni put. Tamo gde su oni padali pod uticaj starije i savremene dekadentne književnosti, to se ispoljavalo u vidu ustupaka raznim formalističkim pravcima. Ti ustupci su ponekad toliko preovladavali da su neki mladi pisci iskrivljavali stvarnost narodnooslobodilačke borbe i herojski lik našeg borca-partizana. Tipičan primer je pripovetka »Odred Gojka Suvače« od Riste Trifkovića gde su preovladali naturalistički uticaji.

Baš zato što je hteo »realno« da slika stvarnost, da je fotografira, Trifković je izneverio realistički metod u literaturi, on je izneverio samu stvarnost. On je pobrkao činjenice **stvarnosti** i **umetničke** činjenice između kojih postoje bitne razlike. »Umetnička činjenica pretstavlja u neku ruku **popravljenu** činjenicu iz života — kaže jedan sovjetski književnik teoretičar — u njoj je odbačeno sve slučajno i sporedno i obrnuto skupljeno sve što je **bitno**, karakteristično za život«. A bitno i karakteristično za borce naših odreda bilo je junaštvo, samopregor i mržnja prema neprijatelju, koju je uslovljavala ljubav prema narodu, otadžbini i Partiji koja je rukovodila borbom za slobodu. Ta mržnja se kod naših boraca nije ispoljavala u nekim divljim, atavističkim sklonostima kao što to pokušava prikazati Rista Trifković. »Broj ubijenih neprijatelja to je mera naše čovečnosti, naše ljubavi prema otadžbini«. Upravo tim rečima je Ivo Lola Ribar označio suštinu mržnje boraca naših partizanskih odreda i Narodnooslobodilačke vojske prema fašističkim zavojevačima.

Prozu u časopisu »Zora« sem pomenutih pozitivnih kvaliteta i nedostataka karakterišu takođe i slabosti svojstvene prozi mladih uopšte. U njoj ima događaja, fabula je često živa i dinamična tako da ponese čitaoce. U njoj takođe ima i uspelih pejsaža ali čoveka sa svom njegovom složenom prirodom nema. Ni mladi bosanski pisci nisu se oslobodili šematičnosti u prikazivanju likova svojih junaka u pripovetkama. Ako »prikazivanje karaktera (u različitim oblicima njihovog slikanja od najprostijih do najsloženijih) jeste ono osnovno sredstvo pomoću koga pisac odražava stvarnost«, onda je jasno da ni proza mladih bosansko-hercegovačkih pisaca nije mogla da postane pravi umetnički odraz stvarnosti Narodnooslobodilačkog rata i naše današnje socijalističke izgradnje. Služeći se metodom najjednostavnijeg postupka u književnoj obradi likova, metodom koji preovladava i u prozi časopisa »Zora«, t. j. prikazujući likove primitivnom tehnikom crno-belo, moguće je stvoriti samo književne blede i bezživotne tipove ljudi koji se kreću i govore kao po nekim unapred spremljenim formulama.

Ako se prelistaju svi naši omladinski časopisi može se sasvim sigurno uočiti da radovi mladih pisaca, i u prozi i u poeziji, vrlo često ostavljaju utisak nedovršenosti, površnosti i nebrižljivog odnosa prema zahtevima umetničke forme. Takav je slučaj i sa radovima u »Zori«. Ne radi se tu samo o činjenici da većina mladih pisaca oblikuje stvarnost Narodnooslobodilačkog rata ili socijalističku izgradnju, starim davno prevazilenim i prevaziđenim književnim postupcima i načinima. Neosporna je činjenica da naši mladi literati ne ulažu potrebne napore kako bi za novi sadržaj pronašli i novu formu, ali je nedopustivo ako zanemaruju i potcenjuju rad na savlađivanju osnovnih zanatskih zahteva u književnom stvaralaštvu (jezik, stil, kompozicija). Tako na primer, gotovo po pravilu, mladi pisci forsiraju kakvu takvu metaforu bez obzira da li je ona pravilno upotrebljena i neophodna. Kada u priči »Selo na granici« (»Zora« broj 2., februara 1948) pisac za ličnost koju opisuje kaže da se »osećao kao čovek kome su izvadili deo srca« onda je to, naravno, besmislica jer za normalnu ljudsku pamet čovek kome je »izvađen« deo srca uopšte ne može »osećati«.

Ako se svemu tome doda da je, u većini slučajeva, marksističko-lenjinističko obrazovanje mladih pisaca i početnika na niskom nivou, razumljivo je da oni ne mogu izbeći ni zastranjenja idejnog karaktera (takav je slučaj i sa drugovima u »Zori«). Ukoliko se sami drugovi u »Zori« pozabave svojim nedostacima i ukoliko im se pruži pomoć, pre svega sa strane omladinske organizacije, može se očekivati da će oni (naročito pripovedači čiji je talenat nesumnjiv) dati ozbiljnija prozna dela.

Za poeziju u »Zori« se ne može reći mnogo više od onih opštepoznatih konstatacija koje važe za poeziju naših mladih uopšte. Izuzev Čerkeza, čiji je slučaj poseban, poeziju »Zore« karakterišu sve slabosti početništva. Inspirišući se motivima socijalističke izgradnje ta poezija odiše često sladunjavim malograđanskim idilizmom, zahvatajući tematiku opšte i nekonkretno, bežeći od tipskog, pojedinačnog u patetične izlive oduševljavanja svim i svačim samo ne svakodnevnim podvizima našeg radnog čoveka. Tome, razume se, doprinosi nedostatak odgovarajuće poetske forme, u pogledu koje mladi pesnici traže uzore ne u najboljim postignućima naše napredne poezije između dva rata, kao i poezije iz perioda narodnooslobodilačke borbe i socijalističke izgradnje, nego u poeziji naših romantičara od pre četiri do pet decenija. Evo jednog tipičnog primera:

»Ko magle jutarnje gonjene vjetrom
Promiču moga djetinjstva dani.
Čini ti se da je svako juče isto,
Ali ustvari nije ništa ko lani«.

(»Dani djetinjstva« — Izet Sarajlić, »Zora« broj 7—8 juli, august 1948).

Kad ispod ove pesme ne bi bilo potpisa I. Sarajlića čovek bi se dvoumio da li su to stihovi Šantića ili Rakića (ukoliko takva pomisao ne bi bila uvredljiva za te naše poštovanja dostojne pesnike).

Slučaj Čerkeza je poseban utoliko što se njegov talenat ističe u grupi mladih bosanskih pesnika. No on je i najviše podložan uticajima raznih pravaca i pesničkih škola. Kada on na primer, novi sadržaj gura u kalupe stare poetske forme, onda naravno njegova poezija zvuči lažno i pretvara se u plitku, sladunjavu idilizaciju stvarnosti.

»Kad me mati izljubila
Na rastanku s domom milim,
Kroz suze me zamolila
Da je staru ne ucvilim«.

Ili kad podražava savremenu sovjetsku poeziju (Nedogonova) to se pretvara u gotovo doslovno prepevavanje te poezije. Tako na primer Čerkezova poema (»Zastave Krajine«) mnogo podseća na »Zastavu nad seoskim sovjetom« Nedogonova.

Najslabiji deo »Zore« je svakako njen feljton. Na osnovu članaka i feljtona može se zaključiti ovo:

1. Urednici »Zore« prihvataju se često zadataka koji prevazilaze njihove mogućnosti. Jako se oseća zaostajanje za brzim tempom razvitka naše socijalističke stvarnosti jako se ne može reći da je to osobina samo »Zore« ili samo naših mladih pisaca. Ali ovdje ona se ističe zbog pretencioznosti koja se manifestuje u člancima ovih mladih ljudi.

2. U tim člancima ima i stihijne »pobune« protiv neki put zaista štetne prakse u našoj literaturi. Tako je razumljivo da oni zahtevaju da književnici treba da idu na poprišta tematike, alj su nedopustive tendence potcenjivanja i omalovažavanja naše savremene literature i to sve na bazi neke kvazi naučne analize.

3. Teoretski nivo urednika i saradnika »Zore« je nizak što je, naravno povezano s ispoljavanjem grubih političkih grešaka, kao na primer u Trifkovićevom prikazu »Brazde«.

4. U redakciji »Zore« cveta puna familijarnost. Hromadžić hvali i uzdiže Čerkeza, Trifković Dijaka itd. Otuda se o nekoj partijnosti u kritici na stranicama »Zore« ne može govoriti.

Sve ove nedostatke i greške morala bi redakcija »Zore« ukloniti brzo i do kraja, jer inače list neće moći da ispuni zadatke zbog kojih je pokrenut iako se ni dosadanji neki njegovi uspesi ne mogu negirati ni potcenjivati.

Rodo ANDRIĆ

TURNEJA JUGOSLOVENSKOG DRAMSKOG POZORIŠTA PO HRVATSKOJ I SLOVENIJI

Jugoslovensko dramsko pozorište nalazi se od 1 juna na turneji po Hrvatskoj i Sloveniji. U Zagrebu je ansambl Jugoslovenskog dramskog pozorišta prikazao po dve pretstave »Kralja Betajnove« od Ivana Cankara, »Rodoljubaca« od Jovana Sterija Popovića, »Dunda Maroja« od Marina Držića i »Ljube Jarove« od Konstastantina Trenjova.

Umetnički ansambl, tehničko i administrativno osoblje Jugoslovenskog dramskog pozorišta posetili su prilikom svog bavljenja u Zagrebu elektroindustriski kombinat »Rade Končar« i fabriku hartije. Tom prilikom oni su izveli kratak program za članove tih kolektiva. Radništvo oba kolektiva srdačno je pozdravilo umetnike. Posle završenog programa članovi Jugoslovenskog dramskog pozorišta proveli su duže vreme u razgledanju fabričkih postrojenja i upoznali se sa procesom proizvodnje.

Na svojoj turneji ansambl Jugoslovenskog dramskog pozorišta gostovaće još u Ljubljani, Rijeci, Puli, Splitu i Dubrovniku.

Turneja Narodnog pozorišta iz Tuzle

Mladi dramski kolektiv tuzlanskog Narodnog pozorišta obišao je nedavno industriska mesta u tuzlanskom bazenu. Sada je pozorište ponovo krenulo na jednomesečnu turneju u srezove tuzlanske oblasti.

Na repertoaru pozorišta nalaze se: »Običan čovek« od Nušića, »Pokondirena tikva «od Jovana Sterije Popovića.

Prva pretstava kotorskog pozorišta

Sresko narodno pozorište u Kotoru, osnovano pre pola godine, obeležilo je početak svoje prve sezone premijerom pozorišnog komada »Roditeljski dom« od V. Katajeva.

Ova prva pretstava kotorskog pozorišta pokazala je da je ansambl prišao svom poslu sa punom odgovornošću i pravilnim usmeravaniem.

Gostovanje u Buzetu

Narodno kazalište iz Pule gostovalo je u Buzetu sa dramom Goa i d' Isoa »Duboki su koreni«. Krajem prošlog meseca gostovalo je u Buzetu Zemaljsko kazalište lutaka iz Zagreba. Date su dve priredbe: jedna za decu a druga za učenike sedmoletke i osnovnih škola iz okoline Buzeta.

KNJIŽEVNO VEČE HRVATSKIH PISACA U LJUBLJANI

Književnici iz Hrvatske; Marin Franičević, Jože Horvat, Vladimir Popović, Jure Kaštelan, Slavko Kolar i Gustav Krklec održali su prošle nedelje u Ljubljani književno veče. Na književnom večeru gostje pozdravio pretsednik Društva slovenskih književnika Miško Kranjec, podvlačeći značaj ove priredbe za produbljivanje saradnje između književnika bratskih republika.

Treća kulturno-umetnička smotra Italijanske manjine u Rovinju

Polovinom jula održaće se u Rovinju treća kulturno-umetnička smotra italijanske manjine u Jugoslaviji.

Domovi kulture i druge kulturno-prosvetne ustanove italijanske manjine vrše pripreme i održavaju kotarske smotre, na kojima se odabiraju najbolji horovi, dramske i folklorne grupe i pojedinci za učešće na programu u Rovinju.

Na smotri će učestvovati takođe opera i drama riječkog narodnog kazališta i italijanska drama, zatim balet pionirskog kazališta sa Rijeke, a kao gosti nastupiće ogranci Seljačke sloge iz pojedinih krajeva Hrvatske i omladinsko kulturno-umetničko društvo »Jože Vlahović« iz Zagreba.

Pored izložbe dečje umetnosti, koja će biti otvorena u okviru smotre, sprema se uz saradnju Nakladnog zavoda Hrvatske i izložba dela naprednih pisaca štampanih u Italiji, kao i literature, štampe i udžbenika koji izlaze u Jugosalviji na italijanskom jeziku.

Knjižnice u Crnoj Gori

Prosvjetni organ i masovne organizacije u Crnoj Gori mnogo su učinile od oslobođenja da veliki broj korisnih knjiga prodre među široke narodne mase. Tako danas Crna Gora ima ukupno 977 knjižnica i čitaonica sa oko 250.000 knjiga. U poređenju sa 1945 godinom broj knjiga se povećao za preko trinaest puta, a samo za prvo tromesečje ove godine nabavljeno je oko 23.000 komada knjiga. Od ukupnog broja dvije trećine čine seoske biblioteke a sada se radi na formiranju novih knjižnica, kojima će Ministarstvo prosvjete pružiti pomoć.

Porastu broja knjiga u bibliotekama nije uslijedio srazmjeran porast čitalaca, zbog tehničke neurednosti većine čitaonica i nedovoljnog broja bibliotekara. Kulturno-prosvjetni savez Crne Gore u zajednici sa prosvjetnim organima posvetiće veću pažnju propagiranju dobre knjige. U tu svrhu iskoristiće se pretstojeća Nedjelja knjige koja se ovog mjeseca održava u čitavoj Republici. U toku te nedelje radiće se na uređenju knjižnica i čitaonica i osnivanju novih, naročito po seljačkim radnim zadrugama.

A. B.

SOCIJALISTIČKI KOLEKTIV

Kao otvoren list čiste hartije pripravan si da primiš sve utiske koji te jatimice obasipaju kad dođeš u Šuičku zadrugu. A njih ima mnogo. Naoko mala svakodnevna borba puna je divne upornosti, odricanja i pobjeda moćnog kolektiva koji pobjeđuje stare navike, pogledanje na svoju njivicu i ovcu i pokušaje bivšeg gazde da pričama o ukazivanju đavola zadrugarima omete ljude u građenju novog. Borba rađa ljude koji su svijesni svojih vlastitih snaga jer imaju jasan cilj i sigurnu podršku — narodnu vlast, svoju vlast. U razgovoru sa tim ljudima osjetiš ponos što živiš među njima, drag ti je svaki čovjek sa njegovim vrlinama i manama koje preodoljeva, onakav kakav jest ili još bolje kakav će biti.

Zadrugari u Šuici su kao i drugi naši ljudi, ali uzdignutiji, svjesniji od onih koji će sutra doći u njihovu zajednicu. Skoro je svaki od njih preturio argatovanje na ciglani nekadašnjeg dućandžije i jednog od krupnijih posjednika ovaca u ovome kraju i zato je baš svjestan toga šta mu je dala borba, da baš tim putem kojim ide, ide dobro i sigurno i da bi sve drugo bilo stranputica.

Nekada je Šuica bila zabito selo svima za leđima osim žandarima i gazdi Kutleši. Vele stari ljudi da je još od Austrije pa kroz Jugoslaviju kako je koja država došla, sjeme joj se zatrlo, plaćala jednom privatniku neku udžericu za školu. Uz cestu koja vodi za Duvno sagrađena je odmah po Oslobođenju velika nova školska zgrada. Mnogo djece stoji danas pred tom školom. Čekaju da počne čas i zabavljaju se u dokolici. Nekoliko njih tjeraju loptu-krpenjak, a druga grupa posjedala na torbice, na školskoj tratini. Muški i ženski glasovi pjevali su u sav glas:

»Peti kongres to je naša želja
Birao nam druga Tita i druga Kardelja«

U seoskoj čitaonici koju je Mjesni odbor Narodnog fronta smjestio u jednu obnovljenu zgradu posjetilac može da nađe mnoštvo knjiga. Za starim crvotočnim stolom sjedio je kao ovca bijel dječak i žudno čitao neku knjigu. Prišla sam i pogledala. Bila je to »Surova škola« Branka Ćopića. Kao da mu je bilo krivo što mu poremetih tišinu. Odmakoh se od njega da razgledam malo bolje. Na zidu je visio oglas ispisan pisaćom mašinom. Mjesni narodni odbor Šuica obavještava sve da obrate najveću pažnju na spomenike i stare grobove kako se ne bi upropašćavali i na kraju poziva da se čuvaju istoriske starine. U toj čitaonici omladina daje priredbe. Za tako šta ona je sada pretijesna, ali kad se izgradi zadružni dom na kome rade frontovci čitavog mjesnog područja omladina će dobiti veliku prostoriju u domu. Zadružni dom, nova škola i kuća sa još svježom crvenom ciglom — to je sadašnjost Šuice. Nove zadružne zgrade, motorni mlin koji podižu zadrugari, pa osvijetljenje i još mnogo zgrada — to će biti njena budućnost.

* * *

Plan dnevnoga rada zadruge izgledao je toga dana ovako: kopanje temelja za zadružni mlin — na radu omladinska grupa; trijerisanje sjemena, oranje u Lovaricama; dežurstvo u ovčarniku kod ovaca koje se janje. Idući putem s Alojzijem, — sekretarom zadruge u Lovaricama, gdje su tog dana imali da oru zadružnu zemlju traktorom, — saznadoh da idem putem koji su zadrugari opravili. Njime se sada služi čitavo sleo. Sekretar mi je objašnjavao da ovaj put, po čuvenju, potiče još iz doba starih Rimljana, a velike pravilno ocrtane gromade koje susrećemo putem kaže da su ostaci iz doba Ilira. Alojzije je mali ali temeljit i bistar čovjek, koji o isotriji svoga kraja isto tako pametno priča kao i o svojim zadružnim poslovima, o uspjesima i teškoćama.

Eto, kaže mi on, — dali smo da se prave komati za konje u Bugojnu i sad je najžešće vrijeme za sjetvu, pa ću nekako gledati da se sporazumijem sa drugovima iz pilane da nam ih posude. Bormio se s tim sitnicama, da tako kažeš, a važne su to stvari. Mi smo svijesni da moramo prvi prokrčiti put i krčimo ga. Nema socijalizma, da rečem, bez muke. Naši zadrugari to znaju i rade što više mogu, jer je sad to potrebno pa će biti bolje, a čuvamo zadrugu kao oči u glavi.

Tako smo u razgovoru stigli u zaselak Lovarice. Veliki, ravan kompleks zadružne zemlje, bio je već išaran brazdama. Traktor je orao od ranoga jutra i sa zadrugarima je na oranje izišao Hamza, sekretar partiske organizacije u zadruzi. Oni su se upravo odmarali. Traktorista je bio Crnogorac i pričao je o svome kraju. To je potaklo Hamzu da se prisjeti svih onih dana proleterske brigade sa kojom je prošao Crnu Goru. Od tih slavnih dana do danas prošle su već i godine. Hamza se demobilisao i našao pustu kuću jer su mu ustaše sve pobile a brat mu u borbi poginuo 1943 godine. Hamza je stupio u zadrugu zajedno sa svojom ženom i danas je on duša zadruge. Njegovu biografiju popunjava i ovaj podatak: još kao dijete radio je s ocem na ciglani dućandžije Kutleše. Za jedan komad izrađene cigle za rad svoj i Hamzin, otac je dobivao 20 para. Kutleša je komad cigle prodavao po dva dinara. Ko danas može da se baci blatom na Hamzu, na njegovog poginulog brata, na njegove žrtve, na žrtve svih naših naroda, na put kojim danas idu? Samo neprijatelji naše socijalističke izgradnje.

Sjedili smo na ledini i ja sam ih slušala i vidjela pred sobom kolonu proletera, gladnih i bosih u ofanzivi, tamo gdje se polagao ispit pred istorijom i Lenjinom. I nikada ne može zaustaviti naš narod ni deset papirnatih rezolucija ni milion i deset informbiroških kleveta.

— Rijeka protiče i pronosi i pruće i otpatke a ostaje čista voda, snažna i silna. Tako je uvijek bivalo i biće, govorio je Hamza jednostavno, onako kako kaže svaki naš čovjek. A za tu našu istinu vrijedi se boriti, vrijedi živjeti.

Naš razgovor je prekinula od sunca preplanula djevojka. Donijela je jelo i vedricu vode. Hamza je otišao do obližnje pećine gdje se još u hladovini zadržalo snijega i nasuo ga u vodu da bude hladnija. Kad su založili, traktorista i njegov pomoćnik nastavili su rad. Sekretar Alojzija gledao je kako traktor para zemlju i hvalio usput traktoristu.

Ovaj bolje radi nego što je radio onaj lani, valjda onaj lanjski nije još dovoljno bio uvježbao.

Kad je prvi traktor došao u Šuicu izišlo je i staro i mlado da ga dobro razgleda. Đanas za njim više ne trče ni djeca iako zadružnu zemlju još uvijek paraju i obični plugovi sa konjima. Ali to više nisu nekadašnje drvene ralice.

Uputili smo se preko brda opet na zadružnu oranicu.

— Vidjela si našu Ivku, — potsjećao me Hamza na djevojku koja je donijela jelo, — ona se prva u našem selu registrovala u odboru. Prije toga imala je sa majkom duge razgovore. Sada joj je drug na Autoputu, a poslije će na traktorski kurs. Šta sve tada nisu pronosili kojekakvi, zna se ko, pa pokušali i vjeru da u to upredaju i izmišljali priče o đavolima. Ona se nije dala smesti. Ivka je pošla svojim putem, priče su pale na besplodno tlo.

Mladi danas stanuju u novoj kući kakve već imaju nekoliko zadrugara. Može se danas zamisliti kakvu je borbu Ivka vodila sa predrasudama u ljudskim glavama. Skršila ih je, i druge ako naiđu ona će skršiti, vidi joj se po bistrim sivim očima i vedrom omladinskom čelu.

Krpice šture planinske zemlje tjerale su nekada ljude u svijet »trbuhom za kruhom«. Tako je po svijetu dirindžio i Stojan, brigadir stočarske brigade. Njegova glavna briga naročito su u ovo vrijeme bile ovce jer je doba janjenja, samo je dobio ispomoć u dežurstvu. Stojan stiže svuda: da položi ovcama, da ih sprati na vodu, da prigleda šilježad, da ih unese u svezak. Jednog je dana imao grdne muke. Njegova ovca Čubanka ojanjila smeđe janje »ko šćene«, i on se našao u neprilici da li da ga zavede u crne ili bijele janjce, jer takvu rubriku nije imao u svojoj svesci. Najzad se prisjetio i otvorio novu na poslijednjoj strani i tamo ga uveo, »jer je po pravu da mu se sve piše onakav kakav se ojanjio«. Stojan se mnogo brine za zadružno stado i sada se baš najviše bavi ovim jatom koje je smješteno u donjem novosagrađenom zadružnom ovčarniku. Tu su ovce koje se janje i dviznice. Stojana odlikuje naročito pažnja koju poklanja ovcama, u tome je skoro nenadmašiv. On i noću dežura kod ovaca, poznaje svaku ovcu i svako njeno janje.

— Tako to mora biti i svakoj moraš upoznati ćud i osobine ako hoćeš da od stada imaš koristi. Naše su ovce bile zapuštene i otkako zadruga postoji povećali smo stado za pedeset posto. Čitao sam ja i neke stručne knjige. Mnogo sam toga u njima naučio. Ali kad dođe naš zadrugar koji sada uči poljoprivrednu školu, to će nama puno biti na napredak.

Najveći dio njegovog razgovora kretao se oko ovaca, pokazivao je pramenke, cigaje, šarplaninske ovce i onoliko koliko je znao, a znao je dosta, govorio o njihovim osobinama. Ali je Stojan pričao i o drugim stvarima, o odnosu nezadrugara prema zadruzi.

— Vidiš, vide oni da se u zadruzi bolje živi, a neki vele da će doći k nama u jesen ili kad bude kod nas još bolje. Nekoga još nešto zadržava, no doći će oni svi k nama, ne bojim se ja za to. Počeli smo zapravo sa četrnaest porodica, a sada nas ima već četrdeset. Slažemo se dosta sa ljudima i van zadruge, a razumije se da ih ima koji bi te u krčagu vode zadušio. Tako su nam lani u koševinu došli pomoći nezadrugari i radnici sa pilane. I sad nam kažu: »Samo vi pravite mlin a mi ćemo vam svaka kuća pomoći da dovezete pijesak i šta bude trebalo«. Mi njima opet ustupimo svoj trijer da čiste žito.

Stojan je sve to nabrojao i onda zastao, nešto je zaboravio i pripitah ga ima li još šta da kaže.

— E, da, — rekao mi na to, — skoro sam smetn'o s pameti. Naš je radni dan vrijedio ove godine puno više nego lani, za 29 dinara više, i to nešto kazuje.

Govorio je zatim o tome koliko je zadruga čega nabavila i šta je sve sagradila za dvije godine.

Tu su ovčarnici, pa alat, pa sirana, i nije čudo da nam je na godišnjoj skupštini ove godine još jedanaest porodica stupilo u zadrugu.

— Gledaš ovce — dočekao nas na izlazu iz ovčarnika, stari vrlo visok brko sa crvenim šudarom oko glave.

— Gledaš ovčarnik, u njega sam ja cementu salijev'o.

Zapitah Marka da li je majstor. »Nisam, već ga nismo imali, a ja se pomalo razumijem u tu rabotu pa se lijepo prihvatim«. Marko je srednjak, u zadrugu je stupio, kako kaže, sam jer je vidio da je tako bolje i »sada živim bolje, nema šta«. Interesovao se koliko se ovaca ojanjilo toga dana i kakva su janjad. Poštapajući se drenovom palicom, Marko je stalno brzao ispred nas. Kad smo stigli pred zadružnu zgradu, zadrugari koji su tamo prosijavali pijesak raspitivali su se kod Stojana koliko se u toku dana ojanjilo ovaca. Vidi se da zadrugari bdiju nad svojim blagom — zadrunžim stadom.

* * *

Bila je nedjelja i zadrugari su držali konferenciju. Po dnevnom redu trebalo je iznijeti stanje sjetvenih radova i rješavati molbe novih porodica za ulazak u zadrugu. Bilo je bučno i mnogo prijedloga. Jedan od prvih zadrugara, Branko, upozorio je da je jedna grupa koja je prije dva dana trijebila stijene loše radila.

— Tako ne valja, mora se raditi čestito, — zaključio je on. (U ovome kraju uvijek se sa oranja moraju kupiti kamenice).

— To si dobro rekao, — dobacila je jedna podbrađena žena, mi nesmijemo raditi nevaljasto.

Raspravljalo se i o tome da se svakoj zadrugarskoj kući da po jedno mlado prase koje je zadruga uzgojila. Mnogi su govorili da neće prase jer ga već imaju. »Tako je pravo« — saglasili su se zadrugari. Najzad je došao red na prijem novih zadrugara. Mjesto Đorđa Čevapa iz Baljaka došla je njegova kćer. Pretsjednik zadruge čitao je molbe redom i tačno iznosio koliko ko unosi u zadrugu. Zadrugari su jednoglasno primili četiri nove porodice i zapljeskali. Čerka Đorđa Čevapa sva se zarumenila. Toga je dana ušao u zadrugu i brat malog »majora« kako zovu petnaestogodišnjeg Juru Radoša, koji je nekad kod fratara u Duvnu služio pa pobjegao i prišao Narodnooslobodilačkoj vojsci. Eto tako novi pridolaze. Protiv zadruge je onaj koji je sam nekada imao 600 ovaca i kad se radilo o otkupu mesa taj je podgovorio svoga komšiju da govori kako je bolje da svi daju jednako pa da namire količinu a ne da jedan da najviše. Naravno tu je mislio na sebe.

Tako danas izgleda selo gdje su nekada gulikože i režimski ljudi pokušavali da raspiruju nacionalnu mržnju. Ne smije se zaboraviti činjenica da su mnogi od njih imali na stotine ovaca i velike komplekse pašnjaka. Njima je odzvonilo. Zadrugari radne zadruge najistureniji su odred novoga u svome kraju. Oni vaspitavaju i sebe i druge, i kad čovjek uđe u selo može opaziti odmah da tu postoji radna zadruga. Slobodni ljudi široko su razvili sve one stvaralačke snage koje postoje u našem narodu. Njihov put usmjerila je partija. Čovjek bi htjeo da još mnogo napiše o njima i njihovoj borbi, o našem narodu koji će od zemlje izgraditi zemlju-ljepoticu, podići još više bogatstvo njenih ljudi i izgraditi socijalizam uprkos svim preprekama.

Nada VALENČIĆ

REDAKCIONI ODBOR:
Jovan Popović, Čedomir Minderović, Marijan Jurković, Ivan Potrč, Vjekoslav Kaleb, Isak Samokovlija, Janko Đonović i Dmitar Mitrev

PRETPLATA ZA KNJIZEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i za godinu dana 140 dinara
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 1—9060378
Poštanski fah 617

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.